

Nematerijalna kulturna baština Slavonije

Josipović, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:635093>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-07**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

NIKOLINA JOSIPOVIĆ

NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA SLAVONIJE

Diplomski rad

Pula, lipanj 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

NIKOLINA JOSIPOVIĆ

NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA SLAVONIJE

Diplomski rad

JMBAG: 0303083625, izvanredna studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Nematerijalna kulturna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest; Etnologija i antropologija

Znanstvena grana: Hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest; Folkloristika

Mentor: red prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, lipanj 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Nikolina Josipović, kandidatkinja za magistricu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 20. svibnja 2023.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Nikolina Josipović, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „Nematerijalna kulturna baština Slavonije“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 20. svibnja 2023.

Potpis

Sadržaj

UVOD	1
1. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA.....	3
1.1. Pojmovno određenje nematerijalne kulturne baštine	3
1.2. Zaštita i očuvanje nematerijalne kulturne baštine	5
1.3. Nematerijalna kulturna baština i UNESCO	8
2. SLAVONIJA	9
2.1. Povijesni pregled	9
2.2. Prostorno određenje	11
2.3. Kultura i turizam.....	12
3. PRIMJERI NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE SLAVONIJE.....	14
3.1. Godišnji proljetni ophod kraljice ili Ljelje iz Gorjana	14
3.2. Izrada kulena	18
3.3. Koturanje	22
3.4. Uzgoj lipicanaca	24
3.5. Zlatovez.....	29
3.6. Bećarac	33
3.7. Narodna nošnja	36
3.7.1. Muška narodna nošnja.....	37
3.7.2. Ženska narodna nošnja	41
3.8. Tradicijske frizure	46
3.9. Tradicijski plesovi	51
3.9.1. Slavonsko kolo.....	52
3.9.2. Šokačko kolo.....	54
3.10. Tambura samica	56
3.11. Manifestacije	59
3.11.1. Đakovački vezovi	59

3.11.2. Vinkovačke jeseni	62
ZAKLJUČAK.....	65
POPIS LITERATURE	66
POPIS PRILOGA.....	71
SAŽETAK	72
SUMMARY	73

UVOD

Nematerijalna kulturna baština smatra se jednom od najvažnijih odrednica kulturnog identiteta i njegovog očuvanja, a upravo je njezino očuvanje dovelo do razvoja kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti. Nematerijalna kulturna baština obuhvaća razne termine poput prakse, znanja, vještina i izraza, ali uključuje i vjeru, običaje, zakone i znanje. Nekoliko nematerijalnih kulturnih dobara Hrvatske nalaze se na UNESCO-voj Reprezentativnoj listi nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, točnije njih 18, jedno je kulturno dobro upisano na Listu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita te su dva kulturna dobra upisana u Registar najboljih praksi očuvanja nematerijalne kulturne baštine.

Cijela Republika Hrvatske bogata je nematerijalnom kulturnom baštinom i u ovom trenutku ima 220 nematerijalnih dobara upisanih u Registar kulturne baštine Republike Hrvatske, stoga ne čudi kako niti Slavonija nije izuzetak. Ovu su povijesnu regiju istočne Hrvatske naselili Šokci u 17. stoljeću, cijela je regija poznata po očuvanju kulture, baštine i tradicije, a Šokci se smatraju veselim i druželjubivim ljudima. Koliko su zaista predani svojem nasljeđu najbolje govori uzrečica kojom se većina njih vodi, a glasi:

„Bolje da izumre selo nego običaji!“

Mali dio kulturne baštine Slavonije predstaviti će se kroz ovaj diplomski rad koji je podijeljen na tri glavna poglavlja. Nakon uvodnog dijela slijedi prvo poglavlje o nematerijalnoj kulturnoj baštini, u kojem će se kroz tri potpoglavlja pojmovno odrediti nematerijalna kulturna baština, zatim će se obuhvatiti način prezentacije, zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine te će se objasniti povezanost UNESCO-a s nematerijalnom kulturno baštinom.

Slijedi poglavlje o Slavoniji koje će se obraditi kroz tri potpoglavlja, odnosno kroz povijesni pregled, prostorno određenje te turizam i kulturu Slavonije. Posljednje poglavlje služi za prikaz i objašnjenje primjera, koji uključuju godišnji proljetni ophod kraljice ili Ljelje iz Gorjana, izradu kulena, koturanje, zlatovez, uzgoj lipicanaca, bećarac, narodne nošnje, tradicijske frizure i plesove, tamburu samicu te manifestacije, gdje će se predstaviti Vinkovačke jeseni i Đakovački vezovi. Na kraju rada napisan je zaključak, iza kojeg slijedi popis literature i priloga te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

Za izradu diplomskog rada korištene su metode analize, klasifikacije i deskripcije, dok je za izvore korištena stručna literatura, stručni i znanstveni članci, zbornici te prikladni internetski izvori.

1. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

Kultura baština, i materijalna i nematerijalna, je *zajedničko bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Ministarstvo kulture i medija razvija mehanizme i uspostavlja mjere zaštite kulturne baštine s ciljem osiguranja njene održivosti što podrazumijeva identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, održavanje, zaštitu, korištenje kao i promicanje njenih vrijednosti.*¹

S obzirom da je tema ovoga rada nematerijalna kulturna baština, u nastavku će se kroz zasebna poglavlja prikazati koja je točno definicija nematerijalne kulturne baštine, kako se ona štiti i čuva te koja je uloga i povezanost Opće skupštine Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (u nastavku rada „UNESCO“) i nematerijalne kulturne baštine.

1.1. Pojmovno određenje nematerijalne kulturne baštine

Kako bismo mogli shvatiti točnu definiciju nematerijalne kulturne baštine, važno je znati i zasebne definicije kulture i baštine. Tako se kultura definira kao *pojam koji obično označava složenu cjelinu institucija, vrijednosti, predodžaba i praksi koje čine život određene ljudske skupine, a prenose se i primaju učenjem*², dok je pod baštinu uključena *imovina koju je netko naslijedio od predaka, obuhvaća očevinu i djedovinu, a načelno se nasljeđuje muškom linijom.*³

Kultura se također definira kao pojam koji obuhvaća ukupnost tvorbi ili pojava u materijalnom i duhovnom životu svakog naroda i općenito čovječanstva u cjelini. Radi toga je i pojam kulturne baštine širok pojam naslijeđenih kulturnih dobara, a obuhvaća sva dostignuća koja su preci ostavili u jeziku, književnosti, graditeljstvu i

---

¹ Ministarstvo kulture i medija RH, *Kulturna baština*, dostupno na: [https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%202023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20\(sre dnjoeuropsko%20standardno%20vrijeme\)](https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%202023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20(sre dnjoeuropsko%20standardno%20vrijeme)) (29. ožujka 2023.)

² Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Kultura*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34552> (29. ožujka 2023.)

³ Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Baština*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6230> (29. ožujka 2023.)

likovnim umjetnostima, koje obuhvaćaju narodnu umjetnost, glazbu, kazalište, film, znanost i druga područja koja čine ukupnost kulture.⁴

Prema Zakonu o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, nematerijalna kulturna baština definira se kao *vještine, izvedbe, izričaje, znanja, umijeća, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i u nekim slučajevima, pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine*.⁵ Takva se nematerijalna kulturna baština prenosi s generacije na generaciju i iz zajednice u zajednicu te se na taj način ona iznova stvara kao odgovor na ono što je okružuje i s čime međusobno djeluje.⁶

Pojam kulturne baštine kroz posljednjih nekoliko desetljeća znatno je promijenio sadržaj i to sve radi instrumenata koje je razvio UNESCO. Tako kulturna baština više ne završava samo na spomenicima i zbirkama predmeta, nego ona sad uključuje i tradicije, odnosno žive izraze naslijeđene od naših predaka i koji su preneseni na naše potomke. U to je uključena usmena predaja, izvedbena umjetnost, društvena praksa, rituali, svečana događanja te znanja i prakse koji se tiču prirode i svemira ili znanja i vještina vezanih uz tradicionalne obrte.⁷

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara govori kako nematerijalna kulturna dobra mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva koje se prenose predajom ili na neki drugi način, a dijele se u slijedeće skupine⁸:

- *jezik, dijalekti, govori i toponimika te usmena književnost svih vrsta,*
- *folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote,*
- *tradicijska umijeća i obrti.*

---

⁴ Marasović, T., *Kulturna baština*, Veleučilište u Splitu, Split, 2001., str. 9.

⁵ *Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (29. ožujka 2023.)

⁶ Isto (29. ožujka 2023.)

⁷ UNESCO, *Intangible Cultural Heritage*, dostupno na: <https://www.unesco.org/en/intangible-cultural-heritage> (29. ožujka 2023.)

⁸ *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (29.03.2023.)

Nematerijalna kulturna baština prenosi se s koljena na koljeno te na zajednice i grupe koje je stvaraju kao odgovor na svoju okolinu, interakciju s prirodom i vezu s prošlošću, radi čega im ona pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta kojim promoviraju kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost. Takvim se razmišljanjem objašnjava zašto je i koliko bitna prisutnost lokalne zajednice u nematerijalnoj kulturnoj baštini jer upravo ona najbolje prikazuje tradiciju, običaje i nasljeđe.⁹

Nematerijalna kulturna baština, za razliku od materijalne, zahtijeva prisutnost ljudi koji je održavaju na životu, a bitna je okolina jer je nematerijalna kulturna baština povezana s mjestom, ali i suradnja i sudjelovanje nositelja tradicije, živog ljudskog blaga, puka i sl. Demonstriranje nematerijalne baštine može poboljšati iskustvo u turističke svrhe, a izvođači i proizvođači koji se izražavaju na tradicionalan način predstavljaju ključnu ulogu u očuvanju i prenošenju tradicije.¹⁰

UNESCO-va Konvencija poslužila je kao osnova u daljnjem proučavanju nematerijalne kulturne baštine, na temelju koje su autori Du Cross i McKercher (2015.) nematerijalnu baštinu podijelili u nekoliko grupa. Prvoj grupi pripadaju tradicionalni obrti u koje su obuhvaćeni tradicionalni proizvodi, izrada proizvoda za kućanstvo, kozmetika i lijekovi, odjeća, umjetnost, tradicionalni svečani predmeti i sl. Iduća grupa uključuje društvene prakse, rituale i svečane događaje za čije su očuvanje zaduženi brojni društveno-povijesni, etnografski i zavičajni muzeji, s obzirom na njihovu osjetljivost na promjene. Posljednjoj grupi pripadaju živa ljudska blaga s kojima se turisti nemaju priliku često susresti, a živim ljudskim blagima se smatraju *osobe koje posjeduju u velikoj mjeri znanje i vještine potrebne za izvođenje ili obnovu određenih elemenata nematerijalne kulturne baštine.*¹¹

1.2. Zaštita i očuvanje nematerijalne kulturne baštine

UNESCO je dana 29. rujna 2003. usvojio Konvenciju o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. Prilikom usvajanja pozvali su se na postojeće međunarodne instrumente o ljudskim pravima, uzeli u obzir važnost nematerijalne kulturne baštine kao pokretača kulturne raznolikosti, uvriježenu međuovisnost između nematerijalne i materijalne

---

⁹ Du Cross, H. and McKercher, B., *Cultural Tourism – second edition*, New York, Routledge, 2015., str. 81.

¹⁰ Ibid., str. 83.-84.

¹¹ Ibid., str. 86.-92.

kulturne i prirodne baštine, prepoznali ulogu i važnost zajednice u proizvodnji, zaštiti, održavanju i ponovnom stvaranju nematerijalne kulturne baštine te uzeli u obzir neprocjenjivu ulogu nematerijalne kulturne baštine kao važnog čimbenika za zbližavanje ljudi te osiguravanje razumijevanja među njima.¹²

Svrha Konvencije je zaštita nematerijalne kulturne baštine, osiguranje poštivanja nematerijalne kulturne baštine zajednica, skupina i pojedinaca kojih se to tiče, osiguranje međunarodne suradnje i pomoći te podizanje svijesti o važnosti nematerijalne kulturne baštine na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. U svrhu Konvencije je u obzir uzeta samo ona nematerijalna kulturna baština koja je u skladu s postojećim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima te potrebom o uzajamnom međusobnom poštivanju među zajednicama.¹³ U Konvenciji se pod zaštitom smatraju sve mjere koje su usmjerene na osiguravanje održivosti nematerijalne kulturne baštine, uključujući identifikaciju, dokumentaciju, istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje, poboljšanje, prijenos, posebno formalnim i neformalnim obrazovanjem, kao i revitalizaciju različitih aspekata takve baštine.¹⁴

Konvencijom je osnovan i Međuvladin odbor za zaštitu nematerijalne kulturne baštine koji je činilo 18 predstavnika država stranaka, a čiji se broj povećao na 24 nakon što je broj država stranaka Konvencije dosegnuo 50. Funkcije odbora su promicanje ciljeva Konvencije te poticanje i praćenje njezine provedbe, pružanje smjernica o najboljim praksama i davanje preporuke o mjerama za zaštitu nematerijalne kulturne baštine, pripremanje i podnošenje Općoj skupštini na odobrenje nacrtu plana za korištenje sredstava Fonda, dodjeljivanje međunarodne pomoći i sl. Kako bi se osigurala zaštita, razvoj i promicanje nematerijalne kulturne baštine prisutne na državnom području, donesene su dodatne mjere za zaštitu kojima svaka država nastoji donijeti opću politiku usmjerenu na promicanje funkcije nematerijalne kulturne baštine u društvu i integraciju zaštite takve baštine u programe planiranja, imenovati ili osnovati jedno ili više nadležnih tijela za zaštitu nematerijalne kulturne baštine prisutne na njezinu državnom području te donijeti odgovarajuće pravne, tehničke, administrativne i financijske mjere.

---

¹² *Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*, ibid. (29. ožujka 2023.)

¹³ Ibid. (29. ožujka 2023.)

¹⁴ UNESCO, *Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, dostupno na: <https://ich.unesco.org/en/convention#art2> (30. ožujka 2023.)

Republika Hrvatska donijela je Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara prema kojemu svrha zaštite kulturnih dobara uključuje¹⁵:

- *zaštitu i očuvanje kulturnih dobara u neokrnjenom i izvornom stanju, te prenošenje kulturnih dobara budućim naraštajima,*
- *stvaranje povoljnijih uvjeta za opstanak kulturnih dobara i poduzimanje mjera potrebnih za njihovo redovito održavanje,*
- *sprječavanje svake radnje kojom bi se izravno ili neizravno mogla promijeniti svojstva, oblik, značenje i izgled kulturnog dobra i time ugroziti njegova vrijednost,*
- *sprječavanje protupravnog postupanja i protupravnog prometa kulturnim dobrima te nadzor nad izvozom, iznošenjem, uvozom i unošenjem kulturnih dobara,*
- *uspostavljanje uvjeta da kulturna dobra prema svojoj namjeni i značenju služe potrebama pojedinca i općem interesu.*

Ona kulturna dobra za koja se smatra da imaju svojstvo kulturnog dobra mogu se privremeno preventivno zaštititi donošenjem Rješenja koje donosi nadležno tijelo, ovisno o mjestu na kojemu se dobro nalazi. U Rješenju se upisuje predmet preventivne zaštite, ali i rok na koji se dobro štiti, koji ne može biti duži od četiri godine u neprekinutom trajanju. Kulturno dobro koje se preventivno zaštititi upisuje se u Registar kulturnih dobara RH na Listu preventivno zaštićenih dobara. Registar je javna knjiga koju vodi Ministarstvo nadležno za kulturu, dok oblik, sadržaj i način vođenja Registra propisuje Ministar kulture pravilnikom.¹⁶

Kako bi se nematerijalna kulturna baština mogla očuvati, izrađuju se i čuvaju zapisi o njima te se potiču starije generacije da ih prenose na mlađe te da ih se njeguje u njihovim izvornim sredinama. Za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara važno je i imati dovoljno financijskih sredstava koji se osiguravaju iz državnog proračuna, proračuna županija te donacija, zapisa i zaklada.¹⁷

---

¹⁵ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, ibid. (30. ožujka 2023.)

¹⁶ Ibid. (30. ožujka 2023.)

¹⁷ Ibid. (30. ožujka 2023.)

1.3. Nematerijalna kulturna baština i UNESCO

Kao što je već navedeno, UNESCO je Opća Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu. Ustav UNESCO-a je usvojen 1945. u Londonu, a na snagu je stupio 1946. UNESCO se razvio u razdoblju od 30-ak godina nakon dva svjetska rata te je osnovan iz jasnih ciljeva i vizije. Tako su smatrali kako nije dovoljno potpisati ekonomske i političke sporazume između država za postizanje trajnog mira, nego je bitno okupiti prave ljude i ojačati solidarnost čovječanstva kroz međusobno razumijevanje i dijalog među kulturama.¹⁸

UNESCO ima nekoliko misija i strateških ciljeva, kao i glavnih prioriteta za postizanje ciljeva održivog razvoja i poboljšanja cjelokupnog ljudskog stanja. Jedan od ciljeva je i promicanje kulture i kreativnosti te zaštita baštine jer smatraju kako je upravo zaštita svjetske kulturne i prirodne baštine te podupiranje kreativnosti i dinamičnih kulturnih sektora ključno za suočavanje s izazovima današnjeg doba. Također, smatraju i kako se samo pristupom koji se temelji na uzajamnom poštovanju i otvorenom dijalogu među kulturama može dovesti do trajnog mira.¹⁹

Glavna poveznica između nematerijalne kulturne baštine i UNESCO-a je upravo Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. Iako je Konvencija usvojena u listopadu 2003., u Republici Hrvatskoj je ona na snagu stupila nakon donošenja Zakona o potvrđivanju Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine 2006. Hrvatska se time pridružila dotadašnjim državama članicama te se obvezala štiti i čuvati nematerijalnu kulturnu baštinu, što je do današnjeg dana rezultiralo upisivanjem 220 nematerijalnih kulturnih dobara u Registar kulturnih dobara RH.²⁰ Na tri UNESCO-ova popisa nematerijalne kulturne baštine upisano je 21 kulturno dobro iz RH, i to čak njih 18 na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, jedno dobro na UNESCO-ovu listu nematerijalne kulturne

---

¹⁸ UNESCO, *History of UNESCO*, dostupno na: <https://www.unesco.org/en/history> (30. ožujka 2023.)

¹⁹ UNESCO, *Culture*, dostupno na: <https://www.unesco.org/en/culture> (30. ožujka 2023.)

²⁰ Ministarstvo kulture i medija RH, *Obilježavanje dvadesete godišnjice Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/obiljezavanje-dvadesete-godisnjice-konvencije-o-zastiti-nematerijalne-kulturne-bastine/23777> (31. ožujka 2023.)

baštine kojoj je potrebna hitna zaštita te dva dobra u UNESCO-ov Registar dobrih praksi očuvanja nematerijalne kulturne baštine svijeta.²¹

Na temelju analizirane literature može se zaključiti kako je sadržaj koji obuhvaća nematerijalna kulturna baština jako širok, ali se svi autori koji pišu o njoj slažu kako je ona jako važna te ju je potrebno očuvati što je više moguće. UNESCO je svakako pridonio tome usvajanjem Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, koja je postala glavni propis na kojem se temelji zaštita, očuvanje, istraživanje, ali i promicanje te poboljšanje nematerijalne baštine i to na međunarodnoj razini.

2. SLAVONIJA

Slavonija je regija na istoku Republike Hrvatske koja je omeđena s četirima rijekama – Ilovom, Dunavom, Savom i Dravom, te regija koja je poznata po svojoj nepreglednoj, plodnoj ravnici, specifičnoj slavonskoj pjesmi, hrastovini te kulinarsko-kulenskoj poslastici.²² Ime joj potječe od latinskog imena “S(c)lavonia“ koje označava zemlju koju su nastanili Slaveni. Tako se nazivala i stara hrvatska država na istočnoj obali Jadrana, koju su kroničari križarskih ratova nazivali Slavonijom radi brdovitog zaleđa.²³

Kako se Slavonija razvijala kroz povijest, kako je prostorno određena te koje vrste turizma i koja kultura je obilježava, bit će opisano u nastavku rada u zasebnim poglavljima.

2.1. Povijesni pregled

Brojna arheološka nalazišta dokaz su kako su na području Slavonije bili nastanjeni prvi stanovnici koji su podignuli nastambe i organizirali naselja, a zahvaljujući specifičnom položaju te regije imali mogućnosti lova, ribolova i prikupljanja neophodnih životnih potrepština. Smatra se kako su najstariji stanovnici bili Tračani i

---

²¹ Ministarstvo kulture i medija RH, *Nematerijalna kulturna baština upisana na UNESCO-ove popise*, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-upisana-na-unesco-ove-popise/16448> (28.05.2023.)

²² Lončarević, J., *Slavonija i Baranja: sakralno-turistički vodič*, Đakovo – Zagreb, GRO “Štampa“, 1985., str. 5.

²³ Hrvatski institut za povijest, *Slavonija*, dostupno na: <http://hips.hr/slavonija/> (10. svibnja 2023.)

Iliri koji su tamo živjeli 325. pr. Kr. Kroz sljedeća stoljeća cijela se današnja Hrvatska i područje Slavonije nalazilo pod raznim vlastima, sve do 925. kad je knez Tomislav (od tada kralj) priznao franačku vlast i Panonska Hrvatska je dobila status zasebne upravne jedinice.²⁴

Iako je u razdoblju koje je uslijedilo Hrvatska ušla u uniju s Ugarskom i priznala za kralja Kolomana Arpadovića, i dalje je zadržala svoju samostalnost. God. 1260. ugarsko-hrvatski kralj Bela IV. podijelio je Hrvatsku na dvije banovine, čime je Slavonija dobila posebnog bana, administrativno se odijelila od južnih dijelova Hrvatske, počela kovati vlastiti novac te se ekonomski osnažila. Uslijedilo je razdoblje turske vladavine koje je Slavoniju podijelilo na tri sandžaka, ali su protjerivanjem Turaka iz Slavonije, Baranje i Srijema brojne velikaške obitelji postale gospodarima zemlje. Kako bi se učvrstio prostor koji je oslobođen od Turaka, Beč je dao prostranu i rasparceliranu zemlju brojnim uglednim europskim plemićkim obiteljima, a građanstvo je, odnosno obrtnici i trgovci, postalo vrlo važan faktor u svakodnevnom životu.²⁵

Niti u slijedećim godinama bojznost od novih turskih napada nije potpuno nestala, radi čega su se uz nova naselja i gradove gradila i utvrđenja. U Europi su se događala razna revolucionarna gibanja čiji su se odjeci osjetili i u Hrvatskoj. God. 1848. pukovnik Josip Jelačić postao je hrvatski ban i vojni zapovjednik, a glavni mu je zadatak bio ujedinjenje svih hrvatskih regija, što Beču nije odgovaralo jer je tako Hrvatska imala automatsku politiku. Nakon raspada velikog habsburškog carstva u Prvom svjetskom ratu, ujedinile su se u zajedničku suverenu državu Slovenci, Hrvati i Srbi iz nestale Austro-Ugarske.

Ta se država odmah krenula povezivati sa Srbijom i Crnom Gorom u novu jugoslavensku državu, s Beogradom kao glavnim gradom. Centralistička vlada u Beogradu odlučila je cijelu državu podijeliti na oblasti te su time Slavonija, Srijem i Dalmacija izgubile i političku i administrativnu vezu sa Zagrebom. Uspostavom Banovine Hrvatske stvari su krenule na bolje, radi čega se u Slavoniji i Srijemu tražila revizija agrarne reforme. Početkom Drugog svjetskog rata i proglašenjem Nezavisne Države Hrvatske situacija je postala iznimno teška, posebice radi međunacionalnih

---

²⁴ Topić, M. i Maković, Z., *Slavonija & Baranja*, Osijek, MIT d.o.o., 2005., str. 57.-59.

²⁵ Ibid., str., 60.-65.

odnosa, a u novoj Jugoslaviji je Hrvatska, uz ostalih pet republika, imala status federalne jedinice, čiji su istočni dio činile Slavonija, Baranja i zapadni Srijem.²⁶

Nakon što je 1991. osnovana samostalna Republika Hrvatska, dio građana srpske nacionalnosti se pobunio te su se pokušali odvojiti od Hrvatske. Napali su Slavoniju iz tri smjera, a vojno-redarstvenom akcijom "Bljesak" oslobođen je zapadni dio Slavonije. Okupirano područje istočne Slavonije, Baranje i Srijema je 1998. mirno reintegrirano u hrvatski državno-pravni poredak, a još 1991. i 1992. je sustav općina bio zamijenjen s pet slavonskih županija. U crkvenom je pogledu Slavonija bila podijeljena između Đakovačke i Zagrebačke nadbiskupije, ali je od 2008. pripala Đakovačko-osječkoj metropoliji u koju pripada Požeška biskupija.²⁷

2.2. Prostorno određenje

Slavonija je povijesno-geografska regija koju omeđuju četiri rijeke – Sava na jugu, Drava na sjeveru, Ilova na zapadu i Dunav na istoku (sl. 1). Slavonija se još naziva i prostor međuriječja te se smatra kako su je upravo rijeke obilježile i prostorno i vremenski. Najzanimljiviji je dio uz Savu koji stoljećima nije pripadao hrvatskoj nadležnosti nego Beču. Upravo je radi svojeg položaja Slavonija stoljećima bila "filter" koji je štitio Europu od utjecaja Istoka.²⁸

Sam naziv "Slavonija" ima široku uporabu te se ta regija ne smatra niti homogenom niti izoliranom. Slavonija obuhvaća sedam županija: cijelu Požeško-slavonsku i Brodsko-posavsku županiju, veliki dio Osječko-baranjske županije, dijelove Virovitičko-podravske i Bjelovarsko-bilogorske županije te manje dijelove Sisačko-moslavačke i Vukovarsko-srijemske županije. Istočni dio regije okarakteriziran je ravnica i zaravnima, dok su za središnji i zapadni dio karakteristična pobrđa i gore, od kojih su najprepoznatljiviji Psunj, Papuk, Dilj i Krndija.²⁹

---

²⁶ Topić, M. i Maković, Z., 2005., ibid., str. 70.-75.

²⁷ Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Slavonija*, dostupno na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56610> (10. svibnja 2023.)

²⁸ Topić, M. i Maković, Z., 2005., ibid., str. 31.

²⁹ Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Slavonija*, <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56610> (10. svibnja 2023.).

Slika 1. Položaj Slavonije

Izvor: <https://croatia.hr/hr-hr/regije/slavonija> (10. svibnja 2023.)

2.3. Kultura i turizam

Još se u srednjem vijeku javila potreba za bilježenjem određenih pojava i njihovog tumačenja, ali su tijekom turskih ratova propali gotovo svi zapisi o Slavoniji i Slavoncima. Tek su nakon oslobođanja od Turaka Hrvati počeli pridavati pažnju opisivanju oslobođenih krajeva, načina života Slavonaca te njihovih gospodarskih mogućnosti. Na prelasku iz 17. u 18. stoljeće Slavonci su si egzistencijalne potrebe osiguravali preko domaćinstva ili razmjenom ukoliko nešto nisu mogli sami proizvesti.³⁰

Osnovne grane tradicijskog gospodarstva kojima su se bavili bile su poljodjelstvo i stočarstvo, ali i vinogradarstvo, lončarstvo i ribarstvo. Ono po čemu se ova regija odlikuje jesu brojni oblici, vrste i suvrste tradicijskog ruha, a najviše se ističe način ukrašavanja platnene ženske odjeće. Bogatstvo narodnog ruha rezultat je maštovitosti i raznih modnih trendova i utjecaja, ali i duboko ukorijenjene tradicije. Također, tradicijsko ruho je u seljačkim zajednicama služilo za izražavanje dobi,

---

³⁰ Hrvatska kulturna baština, *Tradicijsko gospodarstvo i rukotvorstvo*, dostupno na: <http://www.bastina-slavonija.info/TematskeCjeline.aspx?id=42> (10. svibnja 2023.)

spola, ekonomskog i društvenog statusa te zavičajne pripadnosti, radi čega se ono smatra kompleksnom kulturnom pojavom.³¹

Iako je Slavonija regija Hrvatske koja se ne nalazi na morskoj obali i nema predivne plaže i bogatu primorsku povijest, i dalje ima jako puno toga za ponuditi te se pravom u posljednjih nekoliko godina vratila na turističku mapu Hrvatske. Slavonska su sela ravna i duga jer gotovo svaka kuća iza sebe ima razna imanja, vrtove, voćnjake i sl., gdje Slavonci uzgajaju domaće životinje te sade voće i povrće. Također, Slavonci su poznati po svojoj tradiciji te se kod njih uvijek dobro jede i pije. U tu tradiciju su uključeni razni domaći specijaliteti poput čobanca, kulena, šunke, šarana s rašlji, pita savijača, salenjaka i čvarkuša. Uz to se uvijek toče dobra vina poput graševine, iločkog traminca ili kutjevačkog rizlinga.³²

Brojni domaćini goste uključe u razne poljoprivredne aktivnosti na gospodarstvima, poput vožnje u kočiji, demonstracije starih zanata, organiziranja kulinarskih tečajeva ili pješačenja i bicikliranja. Upravo kroz Slavoniju prolaze brojne biciklističke mreže, među kojima su i dvije važne međunarodne rute. Jedna je Dravska koja je dio rute EuroVelo 6 te Dunavska ruta koja je dio rute EuroVelo 13. Slavonci kažu kako će njihova kulturna baština zadovoljiti i one najizbirljivije jer je Slavonija domovina najstarijih naselja u Europi te je bogata brojnim arheološkim nalazištima.³³

O tome koliko se turizam proširio u Slavoniji najbolje govori podatak kako je Slavonija proglašena najuspješnijom kontinentalnom destinacijom ruralnog turizma u 2022. Direktorica Turističke zajednice Osječko-baranjske županije Ivana Jurić izjavila je kako je to prvi put da su svih pet županija istočne Hrvatske prijavili jednu destinaciju kroz "Klaster Slavoniju". Istočna Hrvatska bila je sjecište raznih kultura kroz povijest, radi čega su ostavljeni različiti ostaci u područjima arhitekture, običaja i gastronomije, zahvaljujući kojima Slavonija predstavlja idealan odmor za različite dobne skupine i različite želje.³⁴

---

³¹ Hrvatska kulturna baština, *Tradicijsko gospodarstvo i rukotvorstvo*, ibid (10. svibnja 2023.)

³² Hrvatska - puna života, *Slavonija*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/ruralni-turizam/slavonija> (10. svibnja 2023.)

³³ Hrvatska - puna života, *Slavonija*, ibid. (10. svibnja 2023.)

³⁴ Agroklub, *Slavonija najuspješnija kontinentalna destinacija ruralnog turizma*, dostupno na: <https://www.agroklub.com/seoski-turizam/slavonija-najuspješnija-kontinentalna-destinacija-ruralnog-turizma/80961/> (10. svibnja 2023.)

3. PRIMJERI NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE SLAVONIJE

Kao što je već navedeno, kulturna baština općenito predstavlja zajedničko bogatstvo čovječanstva i njezina ljepota je upravo u različitosti i posebnosti. Nematerijalna baština, pak, uključuje razne sadržaje, od vještina, umijeća, instrumenata, rukotvorina, dijalekata, toponima, folklornog stvaralaštva u područjima glazbe ili plesa te raznih obrta. U nastavku rada predstaviti će se nematerijalna kulturna baština Slavonije, odnosno godišnji proljetni ophod kraljice ili Ljelje iz Gorjana, izrada kulena, koturanje, uzgoj lipicanaca, zlatovez, bećarac, narodne nošnje (muške i ženske) tradicijske frizure i plesovi (slavonsko i šokačko kolo), tambura samica te manifestacije (Đakovački vezovi i Vinkovačke jeseni).

3.1. Godišnji proljetni ophod kraljice ili Ljelje iz Gorjana

Porijeklo ovog običaja i dan danas se smatra velikom nepoznanicom, ali svi izvori tvrde da je običaj jako star, iako nitko ne zna sa sigurnošću koliko niti odakle potječe. U Gorjanima, naselju u Osječko-baranjskoj županiji, kruži legenda kako ovaj običaj potječe još od turske vladavine, kada su se djevojke i žene prerušile te tako uplašile Turke i oslobodile svoje muškarce iz sela koji su bili zarobljeni.³⁵

U kolovozu 2008. Ministarstvo kulture RH tražilo je odobrenje KUD-a „Gorjanac“ iz Gorjana da potvrdi suglasnost kako bi mogli nominirati nematerijalno kulturno dobro „Godišnji proljetni ophod kraljice ili Ljelje iz Gorjana“ za upis na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. U rujnu 2009. su Ljelje dobile najveće svjetsko priznanje i upisane su na navedenu Listu.³⁶

Godišnji proljetni ophod kraljice održava se svakog proljeća, a izvode ga mlade djevojke u skupinama (sl. 2). Dije se na deset kraljeva koji nose sablje i muške kape te pet kraljica koje poput nevjesta nose bijele vijence na glavi. Običaj se održava na Duhove, kad Ljelje idu od kuće do kuće i nastupaju za obitelji na koje naiđu. Dok kraljevi plešu sa sabljama, kraljice pjesmom komentiraju ples. Obitelj se

---

³⁵ Lović, I., *Gorjanske Ljelje – Nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske upisano na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*, Gorjani, KUD „Gorjanac“ Gorjani, 2012., str. 23.

³⁶ Ibid., str. 123.-126.

tada pridružuje plesu i priprema osvježenje za djevojke prije nego odu u drugu kuću. Sljedeći se dan zabava "seli" u susjedni grad ili selo te se vraća na gozbu u domove jednog od izvođača. U pripremama ovog običaja sudjeluje cijela zajednica, osnovna škola, crkva i brojni stanovnici Gorjana koji su na to jako ponosi. Iako su značenje i podrijetlo rituala nejasni, seljani ga vide kao simbol Gorjana i izlog ljepote i elegancije svoje djece.³⁷

Slika 2. Nastup Ljelja iz Gorjana

Izvor: <https://macevni-plesovi.org/obicaji/ophod-gorjanskih-ljelja/> (30. ožujka 2023.)

Sam običaj se održavao do 1966. i opet od 2002. do danas, a ponovnom obnovom je malo izmijenjen i prilagođen današnjem vremenu. Cijeli običaj kreće nekoliko tjedana prije samog održavanja kad kreću pripreme, koje se najčešće održavaju u kući jedne od sudionica. Na prvi dan sudionice odlaze na svetu misu, a zatim na ručak i u onu kuću u kojoj su vježbali. Potom se upute u obilazak sela, kad pjevaju razne inačice napjeva Ljelja. Jedan od njih je³⁸:

Mi idemo, ljeljo, mi idemo kralju, ljeljo,

³⁷ UNESCO, *Spring procession of Ljelje/Kraljice (queens) from Gorjani*, dostupno na: <https://ich.unesco.org/en/RL/spring-procession-of-ljelje-kraljice-queens-from-gorjani-00235> (30. ožujka 2023.)

³⁸ Lović, I., 2012., *ibid.*, str. 51.-57.

*U polje smiljevo, u polje smiljevo, ljeljo,
Smilje da beremo, smilje da beremo, ljeljo,
Smilje i bosilje, smilje i bosilje, ljeljo,
Da kitimo kralja, da kitimo kralja, ljeljo,
Kralja i kraljicu, kralja i kraljicu, ljeljo.*

Dolaskom u nečije dvorište prestaju s pjevanjem pjesme koju pjevaju putem te kreću pjevati pjesmu koja je prilagođena ukućanima. Tako imaju različite inačice pjesme za kuću u kojoj žive brat i sestra, momak, djevojka, župnik, liječnik, učitelj i sl. Krenu formirati kolo koje nakon završenog pjevanja svirač zasvira, a one zaplešu. Za vrijeme plesa znaju spuštati sablje i udarati njima, a pjevaju razne deseteračke stihove. Na kraju otplesanog kola kraljevi se naklone domaćinima, čime je i službeno završio dio koji Ljelje obavljaju u svakom dvorištu. Domaćini ih darivaju raznim poklonima poput novaca, jaja, kobasice, slanine ili šunke, a Ljelje se formiraju u povorku te istim redoslijedom kojim su došle idu do iduće kuće.³⁹

S obzirom da su Gorjani smješteni u panonskoj nizini, i nošnja im pripada tzv. panonskom ruhu. Osnovni dijelovi nošnje napravljeni su od bijelog, tkanog platna i upravo se to smatra jednom od staroslavenskih značajki koja je ostala još od vremena seoba naroda u 6. i 7. stoljeću. Nošnja Ljelja razlikuje se od nošnje koja se nosila u svečanim prigodama po načinu oblačenja pojedinih dijelova. Osnovni dijelovi njihovih nošnja su oplećak, bila marama i bila podsuknja.⁴⁰

Oplećak je gornji dio nošnje (košulja) izrađen na tkalačkom stanu od pamučnog platna zvanog ćenar ili ćenjar, koji na donjem dijelu ima našiven komad grubljeg tkala kako se ne bi izvlačio iz podsuknje. Uz vrat se stavlja podmaramka, odnosno bila marama koja se učvršćuje bumbačicama kako bi se prikrio prorez na prsima. Trokutastog je oblika i izrađena je od običnog tkala, dok se u novije vrijeme krenula izrađivati od pamučnog platna. Bila suknja, odnosno podsuknja, koristi se kako bi donji dio nošnje bio što širi, a najčešće je izrađena od pamučnog platna. Nakon osnovnih dijelova oblače se dekorativni dodaci koji upotpunjuju nošnju, a to su suknja, pregača i marama. Suknja je izrađena od domaćeg, svilenog, tkanog platna,

---

³⁹ Lović, I., 2012., *ibid.*, str. 58.-71.

⁴⁰ *Ibid.*, str. 28.-29.

ukrašena motivima koji su vezeni svilom ili zlatom. Svi oblici suknje su izrađeni kako bi došli do malo iznad gležnja, kako se ne bi vidjela podsuknja. Pregača je također izrađena od teške svile u raznim bojama, a u gornjem rubu ima svitnjak pomoću kojeg se pregača veže oko pojasa. Na gornji dio nošnje preko oplećka se stavlja marama koja je isto izrađena od svile i kvadratnog je oblika, ali se prilikom oblačenja savije po dijagonali, kako bi se dobio trokutasti oblik (sl. 3).⁴¹

Slika 3. Narodna nošnja Ljelja

Izvor: <https://bastina.hr/kud/gorjanac/> (30. ožujka 2023.)

Od nakita se najčešće nose dukati koji su vezano oko vrata, čime se odražava djevojično bogatstvo. Spojeni su na tri trake (crvenu, bijelu i plavu) i vezani žutim ili narančastim koncem. Mali dukati se nose i na ušima kao obočiči – na gornjem se dijelu nalazi kopča, a na donjem vise tri ili četiri zlatne kuglice. Na rukama se nose šticle, pletene, odnosno štrikane narukvice od vune. Pletu se najčešće u crvenoj boji, a ukrašavaju se bijelim perlicama. Od obuće se nose cifrane počne ili cifrane pantafule, pletene sandale te opančići ili nanule. Cifrane počne se izrađuju od vune i crvene kože te se smatraju pravom obućom za Ljelje. Pletene sandale su tamno smeđe kožne sandale s petom i kaišom s metalnom kopčom, ali ih danas više nitko ne izrađuje. Opančići ili nanule se najčešće izrađuju od dvije vrste kože, ali mogu biti

⁴¹ Lović, I., 2012., *ibid.*, str. 30.-32.

i jednobojne. Također imaju kaiš i metalnu kopču, a najčešće se mogu vidjeti u smeđe-crnoj ili bijelo-crnoj boji.⁴²

Od 2007. se u Gorjanima održava i Smotra folklor „Legenda o Ljeljama“, na sam blagdan Duhova, u kasnim poslije podnevnim ili večernjim satima, a sudjeluju folklorna društva iz cijele Hrvatske, ali i inozemstva.⁴³

3.2. Izrada kulena

Kulen se smatra najpoznatijim i najcjenjenijim slavonskim mesnim specijalitetom, a kaže se da je kulen poput Šokca⁴⁴:

*Ponosan u čvrstoći, bećar u ljutini, raspojasan u mirisu i okusu te njegov identitet,
baština i dika.*

Kulen je kralj slavonskog stola koji se poslužuje u svečanim prilikama (za Uskrs, krstitke, rođenja, imendane..), a konkurencija mu je slavonska šunka. Upravo se za ta dva proizvoda vodi najveća dvojba (što je bolje i ukusnije) te iz toga proizlaze i razni šokački bećarci poput⁴⁵:

Svađalo se na tavanu meso, kulen šunku o gredu otres`o!

U zapisima se ova trajna fermentirana kobasica pod nazivom „kulen“ prvi put spominje 1768. u pjesmi Vida Došena⁴⁶, dok se pod nazivom „kulin“ spomenula prvi put 1823. u „Zapovistima babogredske kumpanije“. Osim ta dva naziva, postoje još i nazivi „kuljen“ i „kulijen“, a porijeklo imena nije točno poznato. Neke od pretpostavki su kako naziv potječe od praslavenske riječi „kul“ koja označava nešto okruglo i nabreklo, te od toga potječu i ostale izvedenice poput riječi „kulja“ (trbuh, želudac) i „kuljati“ (zbijati, puniti). Još jedna pretpostavka je kako je taj naziv povezan s Kulinom banom jer je za vrijeme njegove vladavine hrane bilo u izobilju, ali se veže i s

---

⁴² Lović, I., 2012., ibid., str. 33.-36.

⁴³ Ibid., str. 86.

⁴⁴ Senčić, Đ., *Slavonski kulen/kulin – šokačka baština i dika*, Osijek, Poljoprivredni fakultet u Osijeku, 2015., str. 11.

⁴⁵ Ibid., str. 11.

⁴⁶ Svećenik, pjesnik i publicist iz Dubovika kod Slavonskog Broda.

latinskom riječi "Culleus" koja označava želudac. Naziv „slavonski kulen“ prvi put se spominje 12. travnja 1968. u Vinkovačkim novostima.⁴⁷

Proizvodnja kulena nastala je puno prije nego što što je spomenuta u pisanom obliku i to kao potreba da se višak svinjskog mesa spriječi od kvarenja duže vrijeme. U vrijeme Austro-Ugarske Monarhije brojni su mladići odlazili u inozemstvo kao šegrti kako bi izučili mesarski obrt, a zahvaljujući europskom kulturnom utjecaju stvoreni su specifični suhomesnati proizvodi, među kojima je i kulen (sl. 4).

Slika 4. Slavonski kulen

Izvor: Fotografirala autorica rada

U prošlosti su seljačke obiteljske zadruge imale imanja na kojima se odvijala poljoprivredna proizvodnja, ali i uzgoj svinja. Svinje su uzgajali na pašnjaku, da bi ih u jesen zatvorili u svinjce i dotovljavali kako bi bile deblje za kolinje. U početku se uzgajala balkanska primitivna svinja šiška, zatim mađarska masna pasmina mangulica te crna slavonska svinja fajferica. Uslijedilo je razdoblje kad su ljudi krenuli s uzgojem bijelih pasmina svinja koje su potisnule mangulicu i fajfericu. Svaki oženjeni par najčešće je klat jednu svinju, a s obzirom da se smjesa za kulen puni u svinjsko slijepo crijevo, od svake svinje se dobio po jedan kulen. Za kulen se koristilo

⁴⁷ Senčić, Đ., 2015., ibid., str. 15.-16.

bolje i manje masno meso koje se usitnjavalo sjekiricama i noževima te se začinjavalo sa soli, paprikom i češnjakom. Postupak pripreme kulena je u djelu „Otok“ opisao svećenik i etnograf Josip Lovretić⁴⁸:

U kulen izbiraju najlipše meso, ne sicaju, već režu, osole, opapre, nameću puno crivo, što bolje mogu. Kulen metnu u komad stare mriže, kada oće sušit; samo mora ležat osam dana na osoljenom mesu. Onda ga u mriži obise u odžak sa drugim mesom. Ljudi nadivaju kulinje.

U današnje je vrijeme proizvodnja kulena postala jako slična obrtničkim postupcima jer su gospodarstva sve opremljenija priborom za klanje i izradu kobasica, a zbog veterinarsko-sanitarnog nadzora sve se više svinja kolje u klaonicama. Iako je tradicija svinjokolje postala sve rjeđa, brojna kućanstva i dalje želi proizvoditi vlastite, domaće proizvode. Za izradu kulena biraju mišiče leđa, vrata i lopatice, a rjeđe mišiče buta. Meso se usitjava ručnim ili električnim meso-reznicama te se onda dodaju začini. Crijeva se pune pomoću punilice za kobasice i to što sporije kako bi se nadjev što bolje sabio i bio bez šupljina. Zatim se kulen posoli i stavi na ostalo meso u salamuri od dva do pet dana. Zatim se opere, veže tankim konopom i vješa u posebno izgrađene zgrade za dimljenje (pušnice) (sl. 5). Dimljenje traje 30-ak dana, s time da se dim pušta svaka dva ili tri dana, osim ako je vrijeme vlažno jer tada ide svakodnevno. Nakon dimljenja se kulen ostavlja u pušnici ili na tavanu te je zreo i spreman za jelo nakon 5 do 7 mjeseci.⁴⁹

---

⁴⁸ Senčić, Đ., 2015., ibid., str. 16.-17.

⁴⁹ Ibid., str. 20.-21.

Slika 5. Sušenje i skladištene kulena

Izvor: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-3367> (2. travnja 2023.)

Brojne udruge proizvođača slavonskog domaćeg kulena/kulina osnovane su s ciljem promocije, unaprjeđenja, proizvodnje i prodaje te očuvanja tradicije vezane uz ovaj suhomesnati proizvod. Prva udruga je osnovana 1994., a njezini su članovi najčešće bili proizvođači slavonskog kulena u vlastitim kućanstvima te manji broj vlasnika mesarskih radionica. Udruge su organizirale brojna predavanja i tečajeve čiji je cilj bio organizirana obuka proizvođača kroz predavanja i praktičan rad, kako bi stekli zvanje kvalificiranog mesara-kobasičara. Od 1980. održavaju se i natjecateljske priredbe proizvođača slavonskog domaćeg kulena poznatije kao „kulenijade“. Svake se godine u drugome mjestu u Slavoniji organiziraju natjecanja u kvaliteti kulena i to na način da uzorke kulena ocjenjuje poseban ocjenjivački sud od tri člana. Kulenijade su imale veliku ulogu u popravljaju i standardiziranju kvalitete slavonskog kulena, čime je on postao neizostavna delicija na raznim prehrambenim i turističkim sajmovima i priredbama.⁵⁰

---

⁵⁰ Senčić, Đ., 2015., *ibid.*, str. 23.-25.

Od 2. rujna 2013. slavonski domaći kulen/kulin je zaštićen na nacionalnoj razini *Oznakom zemljopisnog podrijetla* rješenjem Ministarstva poljoprivrede. Pokretač zaštite je bila Udruga „Slavonski domaći kulen/kulin“, a cijeli postupak zaštite je trajao oko 10 godina i nije bio lagan. Marketinška priprema provedena je u sklopu projekata „Izvozni marketing slavonskog kulena“ i „Standardizacija kvalitete slavonskog domaćeg kulena prema zahtjevima tržišta“. ⁵¹

Osim toga, priprema tradicijskog slavonskog kulena/kulina nalazi se na Listi zaštićenih kulturnih dobara, pravni status mu je zaštićeno kulturno dobro, a klasifikacija znanje i vještine. Smještaj kulturnog dobra je raširen u pet županija, odnosno u Vukovarsko-srijemskoj, Osječko-baranjskoj, Brodsko-posavskoj, Požeško-slavonskoj te Virovitičko-podravskoj županiji. ⁵²

3.3. Koturanje

Opatovac je selo koje se smjestilo ispod južnih padina Psunja, 7 km od Cernika. Prvi put se spominje 1500. pod imenom Lipina/Ljupina, a u prošlosti je bilo smješteno istočnije prema rudinskoj opatiji sv. Mihaela. Na groblju koje Opatovac dijeli sa susjednim selom Podvrško nekad se nalazila crkva sv. Stjepana, po kojemu je taj posjed i dobio ime. U samom centru sela 1897. podignuta je nova crkva sv. Roka, nakon što je harala kuga, da bi potpuno bila obnovljena 1998., a zaštitnik se slavi 16. kolovoza. Ono po čemu je selo poznato je KUD „Hrvatska seljačka sloga“ koje njeguje tradicionalni izvorni folklor i slavonsku tamburašku glazbu, a starije žene još uvijek tkaju krpore i tkanice te izrađuju stare rukotvorine. Samo selo se nalazi na 213 metara nadmorske visine i prostire se na površini od 8,80 km², te se u njemu nalazi i nepokretno kulturno dobro koje je upisano na Listu zaštićenih kulturnih dobara, a to je Parohijska crkva Velikomučenika Georgija. ⁵³ Prema popisu stanovništva iz 2021. u selu živi 282 stanovnika. ⁵⁴

---

⁵¹ Senčić, Đ., 2015., *ibid.*, str. 27.

⁵² Registar kulturnih dobara RH, *Priprema tradicijskog slavonskog kulena/kulina*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-3367> (2. travnja 2023.)

⁵³ Službene stranice Općine Cernik, *Opatovac*, dostupno na: <https://cernik.hr/opatovac.html> (2. travnja 2023.)

⁵⁴ Državni zavod za statistiku RH, *Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021.*, dostupno na: https://podaci.dzs.hr/media/rqybclnx/popis_2021-stanovnistvo_po_naseljima.xlsx (28. svibnja 2023.)

Osim toga, selo je poznato po još jednom običaju koji se naziva „koturanje“. Koturanje je običaj za koji nitko ne zna kad je započeo, ali se pretpostavlja da traje barem 300 godina. Sam običaj je možda gledateljima sa strane pomalo i barbarski, ali ništa na što se čovjek ne navikne. Održava se svake godine na Uskrs, uglavnom između mise i svečanog ručka, u iznimnim situacija se održava poslije ručka i to kad se misa održava u vrijeme blizu ručka (oko cca 11,00 sati). Običaj zapravo započinje dan prije rezanjem koturova koji se režu od drveta promjera 10-ak centimetara. Ne postoji točan broj koturova koji se treba pripremiti, ali on je uglavnom od 100 do 150.

Običaj (sl. 6) započinje tako da se ljudi skupe na dijelu sela gdje se običaj održava. Tamo se dijele na dvije grupe; doljane i gorljane. Doljanima pripadaju svi oni koji žive od početka sela do crkve, a gorljanima svi koji žive od crkve do kraja sela. Grupe obično čini 15-20 odraslih muškaraca, jer ovaj običaj nikako nije prilagođen djeci i ženama. U običaju ne postoji suci, nego se ljudi međusobno sve dogovaraju. Nakon što netko baci prvi kotur, kreće se s običajem.

Slika 6. Običaj koturanja

Izvor: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02RDIB4RzILRnosQot7pHAcVDTgjS8YK6tPhfx6geHJqf4URByY5Q7G9Fy35MjKFwml&id=152504602080612 (2. travnja 2023.)

Koturove u isto vrijeme bacaju i jedna i druga ekipa, s ciljem da pogode protivnika. Kako bi izbjegli koturove potrebno je skakati i trčati, ali može se koristiti i daska s kojom se koturovi zaustavljaju prije nego ikog pogode. Cijeli običaj traje otprilike pola sata do 45 minuta, nakon čega se svi sudionici međusobno pozdrave i nazdrave domaćom šljivovicom. Iako u običaju nema pobjednika niti gubitnika, redovito bude onih kojima kotur rasječe noge, a nekima i bradu.

Običaj koturanja nije previše popularan niti medijski eksponiran, a jedini koji ga je u pisanom obliku zabilježio je Vjeko Hudolin, novinar i urednik koji je jedno vrijeme intenzivno surađivao s Jutarnjim listom, ali i s drugim hrvatskim dnevnim listovima i tjednicima (Večernji list, Vjesnik, Panorama, Agrokultura..). Hudolin je rođen 21. lipnja 1954. u Donjim Bogičevcima, selu nedaleko od Nove Gradiške. U novinarstvo je ušao preko enigmatike, od 1973. je objavljivao križaljke, a od 2008. Bio je stalni zaposlenik Hrvatske televizije, kao novinar-urednik u novogradiškom dopisništvu.⁵⁵

U knjizi „Kvaka je u malim tajnama“, Hudolin je pisao i o koturanju, gdje je pod naslovom „Na Uskrsnom gađanju koturima rane se polijevale šljivovicom“, zapisao neke od razgovora koji se vode tijekom običaja, a koji se mogu pročitati u nastavku rada.

Pazi na j**a! – upozorava jedan koturaš starijeg gledatelja koji se u žaru navijanja približio opasnoj zoni letećih kolutova. Pa šta ako mu ih malo i stuca, Uskrs je – dobacuje u šali drugi dok oko njih fijuču projektili. ... Zvonko Curić pokazuje nam rasječeno mjesto na ruci. Antun Gudeljević pogođen je u čelo. – Dobio si točno među rogove – zafrkavaju ga kolege.⁵⁶

3.4. Uzgoj lipicanaca

Jasno je kako su konji imali veliku ulogu u životu ljudi još od antike i srednjeg vijeka, pa sve do brojnih europskih i izvaneuropskih tradicija. Konj je najčešće simbolizirao pripadnost tminama svijeta te je izranjao iz utrobe svijeta i donosio ili život ili smrt. U takvim je vjerovanjima konj najčešće bio crne boje, ali se u drugim vjerovanjima pojavljivao i bijeli konj koji je simbolizirao uzvišenost. Bijeli je konj u njemačkim i

---

⁵⁵ Hudolin, V. i Vincetić, V., *Kvaka je u malim tajnama*, NG revija, Dragalić, 2008., str. 139.

⁵⁶ Ibid., str. 124.-125.

narodnim vjerovanjima bio povezan sa smrću, čime se može zaključiti kako je kroz povijest u brojnim kulturama svijeta te njihovim običajima i vjerovanjima konj imao različitu, ali i vrlo bitnu ulogu u životu čovjeka.⁵⁷

Nakon što je davne 1573. provedena agrarna reforma u Slavoniji, došlo je do učestalijih krčenja šuma i pretvaranja neobrađivih zemljišnih posjeda u obradive. Od srednjeg vijeka pa sve do polovice 20. stoljeća sva se stoka (konji, ovce i goveda) napasala na pašnjacima i danu i noću od ranog proljeća do zime, nakon čega se zbrinjavala u staje. Konji su tada korišteni za podvoz i lakše poslove u poljoprivredi, dok su oni teži bili "prepušteni" volovima, što je opisano na slijedeći način⁵⁸:

*Svu godinu vozaju se kola,
Mlogi pregu misto konja, vola;
jerbo, ili konj fali kućniku,
il vol vuče na volarsku viku,
gdje je trha, s kojim se ne bliži,
i gdi je dol pod brdinam nižji;
strmcem vol se pod hintove preže,
i koleso za podosoje veže.*

S vremenom su poslove volova preuzeli konji te im se radi toga morala poboljšati hranidba, što je rezultiralo kvalitetnijim uzgojem, jačom otpornošću konja i boljim rasplodom. Takve pozitivne promjene u načinu gospodarenja konjima utjecale su i na ukupni život seljaka. Konji se spominju u raznim narodnim pjesmama, plesovima, poslovicama, izrekama, igrama i narodnim vjerovanjima, ali su i česti motiv tradicijskog rukotvorstva Slavonije.⁵⁹

---

⁵⁷ Juzbašić, J., *Konji u tradicijskoj kulturi istočne Slavonije*, Zavičajni muzej "Stjepan Gruber" Županja, Županja, 2010., str. 7.

⁵⁸ Ibid., str. 9.

⁵⁹ Ibid., str. 15.-17.

Lipicanci (sl. 7) smatraju se najorganiziranijom pasminom konja u Republici Hrvatskoj. Karakterizira ih plemenita i čvrsta tjelesna građa, otpornost, laka sposobnost za učenje i velika volja za rad. U povijesni izvorima lipicanci su upisani kao pasmina budućnosti te kao izvor radne snage u Slavoniji. Slavonci su ovu pasminu jako brzo prihvatili i radi njihovih pozitivnih karakteristika koje su im odlično služile u seljačkim gospodarstvima, ali i radi duhovnog zadovoljenja.⁶⁰ Iako se s vremenom izgubila glavna uloga lipicanaca, odnosno radna snaga radi sve zastupljenije mehanizacije, oni su se nastavili uzgajati radi ljubavi prema njima i tradicije te je porastao interes za zaprežni sport, koji je postao cilj u uzgoju kvalitetnih konja.⁶¹ Kao godina nastanka lipicanske pasmine zapisana je 1580., kad je austrougarski nadvojvoda Karlo II. kupio dobro Lipicu s namjerom da osnuje ergelu koja bi podmirivala potrebe dvora. Tad je lipicanska pasmina imala široko podrijetlo, što je rezultiralo formiranjem većeg broja linija i rodova koje su tek dugotrajnim sustavom selekcije urodile plodom i pomogle da lipicanska pasmina postane jedna od najpoznatijih na svijetu.⁶²

---

⁶⁰ Čačić, M. i dr., *Pregled uzgoja lipicanaca u Republici Hrvatskoj 2004., 2006.*, str. 103.-104., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/6082> (14. travnja 2023.)

⁶¹ Ibid., str. 105.

⁶² Juzbašić, J., 2010., *ibid.*, str. 11.

Slika 7. Lipicanac

Izvor:http://ergela-djakovo.hr/wp-content/uploads/2016/03/dozivi-ergelu_b09.jpg (14. travnja 2023.)

Veliku ulogu u poboljšanju konjogojstva u Slavoniji imala je Državna ergela „Đakovo“, za koju se smatra kako je osnovana 1506. jer je tada prvi put u pisanom dokumentu spomenuta riječ “ergela“. Ova se ergela smatra jednom od najstarijih na svijetu, a s uzgojem isključivo lipicanskih konja započeli su 1854., kad je Josip Juraj Strossmayer za ergelu nabavio sedam lipicanskih kobila i jednog pastuha. Koliko je ova ergela važna najbolje govore podaci da su je posjetili i članovi britanske kraljevske obitelji - 1972. ju je posjetila kraljica Elizabeta II. u sklopu petodnevnog boravka u tadašnjoj Jugoslaviji te 2016. kad je ergelu posjetila Camilla - vojvotkinja od Cornwalla.⁶³

Đakovačka ergela od prvih godina osnutka usko surađuje s brojnim uzgajivačima konja, što je dovelo do osnivanja i prvih lipicanskih udruga - “filijala“. Takav način uzgoja konja je i kroz prošlost, ali i danas, uvelike pridonio razvoju konjogojstva. Prve tri konjogojske udruge, “Rešetari“, “Staro Petrovo Selo“ i “Godinjak“, osnovane su u okolici Nove Gradiške 1920., a nakon njih nastavilo se osnivanje i u drugim

---

⁶³ Državna ergela Đakovo, *Povijesni slijed razvoja Ergele Đakovo*, dostupno na: <http://ergela-djakovo.hr/hr/povijesni-slijed-razvoja-ergele-dakovo/> (14. travnja 2023.)

dijelovima Slavonije. Nakon 1975. porastao je interes za uzgoj lipicanske pasmine konja te je iste godine bilo gotovo 500 umatičenih kobila. Nažalost, broj umatičenih kobila je nakon 1985. opao, ali se u posljednjih nekoliko godina zabilježio ponovni porast tog broja.⁶⁴

Danas je uzgajivačima primarna uloga obnova i očuvanje čistokrvnosti pasmine, ali im se otvaraju mogućnosti i za suradnju s drugim tijelima te proširenje svojeg djelovanja i u turizam. Uloga konja se u današnjici potpuno promijenila te ih uzgajivači više ne drže iz materijalne koristi, nego iz tradicije. Zahvaljujući njima se na raznim smotrama folkloru mogu vidjeti zaprege s lipincima ili jahači (sl. 8), a često se koriste i u nizu prigodnih i svečanih običaja, ali i u svečanim primanjima predstavnika državnih, županijskih, gradskih i općinskih vlasti ili poznatih osoba.⁶⁵

Slika 8. Zaprega i jahači

Izvor: Juzbašić, J., *Konji u tradicijskoj kulturi istočne Slavonije*, Zavičajni muzej "Stjepan Gruber" Županja, Županja, 2010., str. 20.

Tradicija uzgoja lipicanaca u Slavoniji, Baranji i Srijemu upisana je u Registar kulturnih dobara RH na Listu zaštićenih kulturnih dobara 2017. Pravni status je zaštićeno kulturno dobro, vrsta baštine je nematerijalna, a klasifikacija je znanje i vještine. Kulturno dobro smješteno je na području četiriju županija: Osječko-

⁶⁴ Juzbašić, J., 2010., *ibid.*, str. 19.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 21.-23.

baranjske, Požeško-slavonske, Vukovarsko-srijemske i Brodsko-posavske.⁶⁶ U prosincu 2022. u marokanskom gradu Rabatu su multinacionalne "Tradicije uzgoja lipicanaca" upisane na Reprezentativan popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Izradu nominacije je započela Slovenija 2017., kojoj su se kasnije pridružile i Hrvatska, Italija, Mađarska, Austrija, Slovačka, Rumunjska te Bosna i Hercegovina. Takva zajednička nominacija je bila usmjerena na zajedničko nasljeđe Europe, pri čemu svaka država predstavlja svoje kulturne običaje i socijalnu važnost ujedinjenu kroz lipicansku pasminu. Danas je hrvatski uzgoj lipicanaca postao najveći na svijetu, s gotovo 2300 grla te je jedini u svijetu koji sadrži dva tipa lipicanaca.⁶⁷

3.5. Zlatovez

Hrvatska se kroz povijest nalazila na križanju raznih kultura Istoka i Zapada te je bila pod višestoljetnim utjecajem različitih oblika ruktovorstava. Važnu ulogu u razvoju vezilačkih vještina imali su ženski samostanski redovi i njihove radionice crkvenog tekstila. Zlatovez se koristio za ukrašavanje posebnih predmeta poput zastava, grbova, natpisa i odjeće sudaca, vojnika, dok je zlatovez na ženskim kapicama bio dokaz statusnog simbola, oznaka plemstva i vladajuće klase.⁶⁸

Naziv „zlatovez“ za vrstu veza sa zlatnim koncem nije se među Slavoncima upotrebljavao do početka 20. stoljeća, a kasnije je prihvaćen i zabilježen i u stručnoj literaturi. Postoje i dodatne izvedenice te riječi poput zlatara, zlatnica, suhozlatnica, zlatne kere, zlatni ćereć, zlatna nitka i sl., ali su te izvedenice zabilježene na području istočne Europe, a ne i u Hrvatskoj. Smatra se kako su većina tih riječi turcizmi, čime se i potvrđuje teorija kako su vezovi došli u Hrvatsku s Istoka i Zapada.⁶⁹

---

⁶⁶ Registar kulturnih dobara RH, *Tradicije uzgoja lipicanaca u Slavoniji, Baranji i Srijemu*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6918> (14. travnja 2023.)

⁶⁷ Ministarstvo poljoprivrede RH, *Multinacionalna „Tradicija uzgoja lipicanaca“ upisana na UNESCO-ov Reprezentativan popis nematerijalne baštine čovječanstva*, dostupno na: <https://poljoprivreda.gov.hr/vijesti/multinacionalna-tradicija-uzgoja-lipicanaca-upisana-na-unesco-ov-reprezentativan-popis-nematerijalne-bastine-covjecanstva/5815> (14. travnja 2023.)

⁶⁸ Juzbašić, J., *Slavonski zlatovez*, Županja, Zavičajni muzej „Stjepan Grubner“ Županja, 2018., str. 13.-15.

⁶⁹ Ibid., str. 33.

Treba napomenuti kako postoje velike razlike u značenjima naziva u odnosu na zlatara, a koji se mogu odnositi na cijelu nošnju ili neke njezine dijelove⁷⁰:

U selima oko Slavenskog Broda pod „zlatarom“ podrazumijeva se cjelokupna nošnja, ali i „marama oko vrata“ vezena je zlatom: naime, na zapadu od Broda ne postoji suvrstica zlatare za glavu, tamo služi kao najsvečanije „povezalo“ od svile. (...) U Babinoj Gredi zlatarom se imenuje rubina izvezena zlatom, a u Gorjanima bio je naziv za vezilju početkom 20. stoljeća.

U Slavoniji su poznate dvije tehnike izrade zlatoveza koji se u povijesti izrađivao isključivo ručno. Prvo se radio zlatovez „naskroz“ ili „narastavce“, u kojem se primjenjuju različite vrste plosnih tehnika veza po pismu: plosni bod, ravni ili rađen s dva zobotka. Zatim se razvio „zlatovez preko podloge“ u kojem se vezovi zlatnim koncem izvode preko tvrdog papira ili kartona, na način da se najprije na podlogu preslikaju motivi, zatim se dio motiva izrezuje iz kartona te se nakon apliciranja na platno prekrivaju zlatnim nitima. Da bi se moglo vesti preko papira, koristi se drveni okvir koji se naziva đerđef ili đerđe te se pomoću njega zategne platno.⁷¹

Za postupak pripreme platna za zlatovez naskroz potrebno je motive koji će se vesti preslikati na podlogu. Uzorci se preslikavaju s papira na bijelu podlogu preko koje se nalazi plavi (indigo) papir te se motiv mora izbošti sitnim točkicama. Za taj se postupak u novije vrijeme napravio stroj sa sitnom iglicom koja radi sitni niz rupica. Zatim se izbodeni uzorak na papiru prislanja na dio platna na kojem će se izvoditi zlatovez te se pospe plavim prahom koji prođe kroz rupice i prodire na platno ostavljajući liniju uzorka vidljivom. Također se u novije vrijeme zlatovez krenuo izrađivati i strojno (mašinski), odnosno postoje strojevi za koje se motiv pripremi na računalu te ih stroj veze zlatnim nitima (sl. 9).⁷²

---

⁷⁰ Juzbašić, J., 2018., ibid., str. 34.

⁷¹ Ibid., str. 39.-41.

⁷² Ibid., str. 47.-48.

Slika 9. Priprema i izrada zlatoveza

Izvor: Juzbašić, J., *Slavonski zlatovez*, Županja, Zavičajni muzej „Stjepan Grubner“ Županja, 2018., str. 43., 45. i 47.

Osim navedenih tehnika, u istočnoj je Hrvatskoj poznata i tehnika „ubjeranje zlatnim/ulaganje zlatom“, odnosno tehnika tkanja s pomoću koje se nit zlata uvodi i oblikuje u geometrijske i cvjetne geometrijske motive. Ova je tehnika jako rijetka i uglavnom se primjenjivala u ukrašavanju ženskih gornjih i donjih dijelova temeljnog ruha, a bogato su se ukrašavale i rubine, oplećci, ali i ručnici (otarci, peškiri) koji se koriste u svečanim prilikama (u svadbenim običajima mladenka ih dariva bližoj rodbini). Zlatovez se nekad vezao ili utkao na bijelo platno domaće proizvodnje (tkanje) koje se tkalo od biljnih niti lana ili pamuka, dok se svileno platno dobivalo od niti životinjskog porijekla, odnosno izvlačenjem niti iz čahura dudova svilca.⁷³

Osim na bijelom platnu domaće proizvodnje, zlatovez se veze i na različitim vrstama tvorničke svile koja najčešće dolazi u tamnim bojama. Takva se tkanina najčešće koristila za marame za glavu koje su bile crne ili tamnozelenene s ornamentom u crvenoj, žutoj ili bijeloj boji. Marama takvih oblika i dezena bez ukrasa izvezenog zlatovezom nosile su starije udane žene u posebnim prilikama. Zlatovez se izvodio i na nekim vrstama baršuna, pliša ili somota, a posebice se cijenio baršun kad je bio ukrašen svilenim nitima.⁷⁴

---

⁷³ Juzbašić, J., 2018., *ibid.*, str. 49.-54.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 65.

Slike 10. Tehnike zlatoveza (naskroz, zlatom preko papira i ubjerano)

Izvor: <https://www.zlatovez.com/tehnike.htm> (2. travnja 2023.)

Kroz prošlost su se u tehnici zlatoveza razlikovale dvije vrste niti zlata. Jedna je zlatnožute boje i naziva se zlato ili žuto zlato, a drugo je srebrene boje i naziva se bilo (bijelo) zlato. Originalne niti bijelog i žutog zlata bile su namotane na drvene okrugle držače (mosure/špule), dok su u novije vrijeme namotane na plastične ili kartonske okrugle valjčiče. Osnova starinskih niti zlata mogla je biti napravljena od prave svile ili od metalne žice. Niti kojima je osnova napravljena od prave svilene niti duže čuvaju intenzitet sjaja i skupocjenije su, dok se kod onih s metalnom niti s vremenom izgubi sjaj jer je bakrena nit podložnija koroziji pa za takva oštećenja kažu "zlato je pocrnilo". U novije vrijeme, od 80.-ih godina 20. stoljeća do danas, niti zlata se proizvode na drugačiji način. "Novo" zlato se od "starog" razlikuje po težini i sjaju, zbog čega vezilje s područja Đakovštine i dalje čuvaju nekoliko svrtaka "starog" zlata koje se više nigdje u Hrvatskoj ne može kupiti.⁷⁵

Da se tehnika izrade zlatoveza ne bi zaboravila ili potpuno nestala s našeg područja, brinu se razne udruge u kojima se uz pomoć starijih žena organiziraju tečajevi i radionice na kojima se uče razne tehnike veza te tehnike urešavanja dijelova rekonstruiranih narodnih nošnji. Također, „Sekcija vezilja“ iz Brodskog Stupnika dobila je priznanje Hrvatske turističke zajednice pod nazivom „Hrvatski cvijet“ i to upravo za zlatovez. God. 2005. u Osijeku je osnovana Udruga „Šokačka grana“ kojoj je cilj njegovati, unaprijediti i promicati kulturne i tradicijske vrijednosti Šokaca s područja Slavonije, Baranje i Srijema. Najznačajnija aktivnost im je organiziranje

⁷⁵ Juzbašić, J., 2018., *ibid.*, str. 71.-72.

radionica tradicijskih rukotvorina koje u novije vrijeme valorizira stručna komisija u sklopu projekta „Šokački suveniri gradu Osijeku“.⁷⁶

O tome koliku vrijednost ima zlatovez najbolje govori podatak da je Umijeće izrade zlatoveza upisano u Registar kulturnih dobara RH na Listi zaštićenih kulturnih dobara. Pravni status mu je zaštićeno kulturno dobro, a klasifikacija znanje i vještine. Datacija mu je od 16. stoljeća do početka 21. stoljeća, a smješten je na području 4 županije: Osječko-baranjske, Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske te Požeško-slavonske županije.⁷⁷

3.6. Bećarac

Bećarac se najčešće definira kao *pjesma s napjevom vedrog i često razuzdanog sadržaja ispjevanog u desetercu ili u kombinaciji s osmercem, koja se pjeva osobito u Slavoniji*.⁷⁸ Naziv “bećarac” potječe od turske riječi “bekar” koja označava momka samca, bekriju i veseljaka koji voli piće i žene. Za bećara se kaže kako nije volio raditi, bio je vječiti neženja, a udvarao se svim ženama, pa i onim udanima (sl. 11).⁷⁹

U bećarcima se može pronaći dosta osobina slavonskog dijalekta (u narodu “šokački govor”), što znači da se u riječima najčešće koristi ikavica (npr. pivanje, divojka, lipo), a tek ponekad ekavica ili jekavica. Također, ne koristi se niti slovo “h” u riječima, stoga se na kraju govore riječi poput „ladovina“, „oće“, „rastovina“ i sl. Bećarac često započinje usklikom “alaj”⁸⁰:

Alaj imam grlo za pivanje,

Crne oči za ašikovanje.

⁷⁶ Juzbašić, J., 2018., ibid., str. 287.-295.

⁷⁷ Registar kulturnih dobara RH, *Umijeće izrade zlatoveza*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-5404> (2. travnja 2023.)

⁷⁸ Kolenić, Lj., „Pogled u jezik slavonskih bećaraca“, u: *Urbani Šokci 2: Šokci i tambura*, Osijek, Šokačka grana Osijek, 2008., str. 195.

⁷⁹ Turistička zajednica požeško-slavonske županije, *Bećarac*, dostupno na: <https://visitslavonia.hr/zanimljivosti/becarac/> (14. travnja 2023.)

⁸⁰ Ibid., str. 195.

Slika 11. Pjevači bećarca

Izvor:<https://slavonikanews.hr/festival-bećarca-slavonije-baranje-i-srijema-10-bećarfest-alaj-cu-se-kerit-i-bećarit/> (14. travnja 2023.)

U bećarcima se često koriste simboli cvijeća i životinja za opisivanje voljenje žene, pa ju se naziva ljubičicom, ružom i nevenom ili lanetom i sokolom. Često se spominju toponimi i opjevana su brojna mjesta u Slavoniji, a svi stihovi bećarca su vedrog sadržaja, duhoviti i veseli, čime se može puno toga zaključiti o duhu naroda s tog područja.⁸¹

Bećarac je tradicijski napjev uz pratnju instrumenata s pomoću kojeg narodi gradi i promovira svoj kulturni identitet. Smatra se jedinstvenom pojavom u svijetu, a kroz njega se najčešće opjevaju razne šale, izrugivanja, ali i ljubavna tematika. O kojoj će se temi pjevati u bećarcu ovisi o mjestu, trenutku, publici i pjevačima, za koje je važno da poznaju tradicionalan repertoar, ali i znaju ubaciti neki svoj stih vezan na temu iz svakodnevice. Osnovna forma bećarca sastavljena je od dva deseterca koji se pjevaju s istom melodijom od 24 takta. Pjevač započinje prvi stih, a drugi stih pjevaju svi uglas i on je najčešće antiteza prvom stihu. Da bi netko bio dobar pjevač bećaraca mora, osim dobrog vokala, posjedovati i sposobnost brze dosjetljivosti stihova. Skupina pjevača koja izvodi ova napjev može se najčešće sresti na

---

⁸¹ Kolenić, Lj., 2008., *ibid.*, str. 195.

tradicionalnim i poznatim slavonskim svadbama, ali i drugim folklornim i raznim priredbama. Iako se kroz bećarac mogu opjevati šaljivi i dvosmisleni stihovi, nije cilj nikoga uvrijediti, radi čega se gotovo uvijek bećarac završava slijedećim stihovima⁸²:

Što se dogodi u bećarcu, neka i ostane u bećarcu!

Bećarac je kao tradicijski napjev uspješno opstao na društvenoj i glazbenoj sceni u Slavoniji, gdje je on dio njezine tradicijske kulture, a od zaborava i propasti ga čuvaju brojne organizirane djelatnosti amaterskih folklornih i glazbenih ansambala i udruga. Često ga se može čuti na raznim folklornim i glazbenim manifestacijama, a svaku manifestaciju na razne načine podržava i podupire društvena zajednica na svim razinama.⁸³

Bećarac se smatra remek djelom koje priča priču "univerzalne ljudskosti", što je bio dovoljan razlog da ga UNESCO upiše na svoju „Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva“ u studenom 2011. Upisom na Listu bećarac je postao simbol zajedništva svih Šokaca te zajednička kulturna praksa koja promiče nadnacionalnu solidarnost i nadilazi sve državne granice. Godinu dana nakon upisa bećarca na Listu, u Babinoj Gredi se krenuo održavati prvi "Bećarfest" – manifestacija na kojoj se pjevačke skupine natječu u smišljanju novih stihova i njihovom izvođenju, a posebno se ocjenjuju oni stihovi bećarca koji prate suvremene i aktualne teme. Ta i sve slične aktivnosti pomažu u sprječavanju ovog kulturnog dobra od zaborava.⁸⁴

Da bi se naglasila važnost bećaraca za Slavoniju dovoljno je reći kako su u Pleternici upravo u čast bećarcima na Trgu bećarca otvorili "Muzej bećarca" (sl. 12). Time su

---

⁸² Hrvatska – puna života, *Bećarac, vokalni odnosno vokalno-instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/unesco/becarac-vokalni-odnosno-vokalno-instrumentalni-napjev-s-podrucja-slavonije-baranje-i-srijema> (14. travnja 2023.)

⁸³ Ministarstvo kulture i medije RH, *Bećarac - vokalno-instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema*, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-čovječanstva/becarac-vokalno-instrumentalni-napjev-s-podrucja-slavonije-baranje-i-srijema/7156> (14. travnja 2023.)

⁸⁴ Dimšić, K., „Bećarac – osvrt na UNESCO-ov kulturno dobro“, u: *Bećarac na putu – od lokalne i nacionalne do svjetske kulturne baštine*, Osijek, Šokačka grana Osijek, 2021., str. 37.

uspješno spojili lokalna geografska obilježja grada s bogatom poviješću i njegovanom i tradicionalnom nematerijalnom kulturnom baštinom.⁸⁵

Slika 12. Muzej bećarca

Izvor: <https://tz.pleternica.hr/lokacije/muzej-becarca/> (14. travnja 2023.)

3.7. Narodna nošnja

Narodna nošnja je „*tradicijski odjevni stil negrađanskog stanovništva u predindustrijsko doba*“.⁸⁶ Pod pojmom “narodna nošnja” su obuhvaćeni svi odjevni predmeti koji su se nosili u svakodnevnim, ali i svečanim prilikama, te u svim godišnjim dobima, a uključuju pokrivala za glavu, odjeću, obuću, nakit i ostale dodatke. Najvažnija karakteristika narodne nošnje je njezina dugotrajnost i nesklonost modnim strujanjima. Kroz nju se ističe povijesna sudbina zajednice te doticaj s drugim kulturama, a njeni sastavni dijelovi služili su za isticanje obiteljskog i društvenog položaja pojedinca i njegove obitelji. U današnje doba narodna nošnja

---

⁸⁵ Turistička zajednica grada Pleternice, *Muzej bećarca*, dostupno na: <https://tz.pleternica.hr/lokacije/muzej-becarca/> (14. travnja 2023.)

⁸⁶ Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Narodna nošnja*, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42987> (6. travnja 2023.)

postala je simbol nacionalnog identiteta koji se koristi u državnim i međunarodnim svečanostima, športskim priredbama te prilikom izvođena glazbeno-plesnog folklornog nasljeđa.⁸⁷

U nastavku rada predstaviti će se zasebno muške i ženske narodne nošnje s područja Slavonije.

3.7.1. Muška narodna nošnja

Narodna nošnja je seoskom puku u prvoj polovici 19. stoljeća bila osnovna odjeća koja se nosila i radnim danima i blagdanom, a razlikovala se po materijalu od kojeg je tkano platno, vrsti tkanja, mjestu na kojem se izvodi ukras te njegovu bogatstvu. U početku se za izradu nošnje koristilo laneno i konopljano tkanje, a tek je u drugoj polovici 19. stoljeća u modu došao pamuk.⁸⁸

Iako se narodna nošnja svakog kraja Slavonije razlikuje, ono što je svima zajedničko su osnovni dijelovi te će se samo oni i predstaviti u nastavku rada (sl. 13).

Osnovno odijelo muškarca sastoji se od košulje i gaća, a zajednički se to naziva „rubina“ ili „rub`na“, ovisno o kraju Slavonije. Rubina se najčešće nosila ljeti i uvijek se izrađivala od istog tkanja, a tkalja je morala vodila posebnu brigu da izatka dovoljnu količinu platna kako bi se košulja i gaće mogli upariti. Košulja se oblači na gornji dio tijela tako da njezin donji dio seže preko bokova do pola natkoljenice. Neke košulje imaju mali ovratnik, ukrase na rubu rukava te bogato ukrašena prsa s velikim prorezom koji se zatvara kopčanjem dugmadi. Gaće se nose na donjem dijelu tijela tako da kraj nogavica seže ispod gležnja. Imaju ušivenu pasicu u struku kojom se stežu, a ukrašene su na dvije trećine donjeg dijela nogavice ili u donjoj četvrtini.⁸⁹

---

⁸⁷ Ibid. (6. travnja 2023.)

⁸⁸ Kolić-Klikić, V., *Muške narodne nošnje zapadne Slavonije*, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška, 2015., str. 31.

⁸⁹ Ibid., str. 32.-34.

Slika 13. Dijelovi muške narodne nošnje

Izvor: Kolić-Klikić, V., *Muške narodne nošnje zapadne Slavonije*, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška, 2015., str. 326.-327., 346., 354. i 361.

Osim toga, muškarci preko košulje nose i prsluk (lajbek) koji je izrađen od sukna, pliša ili štofa u tamno plavoj, crnoj ili smeđoj boji te je na prsima i leđima bogato ukrašen raznobojnim motivima. Prsluk je skrojen bez rukava i seže do pasa. Nekad su postojali svečani i radni prsluci i svi su bili podstavljeni. Oni slabijeg imovinskog statusa su si sami šivali prsluke, dok su ih oni imućniji kupovali kod *šnajdera* ili na *vašarima*.⁹⁰

Na glavi svi muškarci nose kape izrađene od crnog ili tamnosmeđeg sukna, pliša ili filca te se ukrašavaju crnom, svilenom trakom ili trobojnicom. Najcjenjeniji šeširi su

---

⁹⁰ Ibid., str. 300.-301.

oni izrađeni od samta te ukrašeni debelom, crnom, svilenom trakom, jer su ih nekad mogli posjedovati samo muškarci iz imućnijih obitelji. U svečanim prigodama se šeširi ukrašavaju i cvijećem ili šarenim ptičjim perjem, a najcjenjenije je paunovo pero, iza kojeg slijede zavinuta pera s patkova repa ili šareno i plavo pero ptice kreštalice.⁹¹

Kroz prošlost u seoskoj tradiciji odijevanja muškaraca nije postojalo opasivanje tkanim pojasom, nego se on smatrao sastavnim dijelom ženske narodne nošnje. Tkani pojas je u modu došao između dva svjetska rata i to najčešće trobojni pojas u bojama hrvatske ili srpske zastave kao znak nacionalne pripadnosti. S vremenom je on postao sastavni dio većine folklornih skupina na području Slavonije. Umjesto tkanog, za posao su seljaci koristili kožni ili pleteni laneni pojas koji im je služio i kao zaštita u teškim poslovima i pomoć u pridržavanju kose za vrijeme košnje, o čemu su starije žene i pripovijedale⁹²:

Kaišem ili pletenom uzicom opasivala se košulja da oko kosca ne leti kad kosi. Na kaiš ili uzicu su metalni vodiri da im bude pri ruci kad kose.

Ono što je nekad seljacima predstavljalo najveći problem pri odijevanju bila je obuća. Kvalitetnu i kožnu obuću su morali kupiti, a za to im je bio potreban novac do kojeg su teško dolazili. Obuća koja se mogla najčešće sresti u Slavoniji jesu „opanci kaišari“ koji pripadaju starijem tipu obuće te se sastoje od kožne kapice i dugog polukružnog jezika koji je smješten na prednjem kraju. Na noge se pričvršćuje s pomoću kaiša koji se isprepliću oko gležnja ili skroz do koljena⁹³:

Muški su imali opanke sa kaišima pa on svežu tu oko noge, dolj` ili gor`, kak` je kad trebalo. Naprijed ja im`o kapicu i na njoj izbockan jezik. Bio je polukružni i rađen je od tanke kože.

Još jedna vrsta opanaka jesu opanci s remenima koji se kopčaju metalnom kopčom s vanjske strane i ispod kojih se nose bijele vunene čarape (slika 14). Opanci su se najčešće kupovali kod majstora opančara ili na *vašarima*, a da bi se što duže

---

⁹¹ Ibid., str. 302.

⁹² Ibid., str. 299.

⁹³ Ibid., str. 306.

sačuvali mazali su se svinjskom mašću i kožicom slanine. Zimi su se nosile čizme čija je skupoća često naglašavana u bećarcima⁹⁴:

Da su čizme pošto su opanci,

Još bi bolje udarali tanci.

Slika 14. Opanci kaišari, bijele vunene čarape i opanci s remenima

Izvor: Kolić-Klikić, V., *Muške narodne nošnje zapadne Slavonije*, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška, 2015., str. 330. i 375.

Uz narodnu nošnju su se nekad nosile i torbe koje su mogle biti tkane lanene, konopljane ili kupovne kožne torbe. Tkane lanene i konopljane torbe služile su za nošenje tereta, a bile su velike kao pola vreće. Nosile su se na ramenu s pomoću dugog kožnog remena, a kopčale su se s pomoću malog kaiša. Takve se torbe najčešće vežu uz svinjare, govedare i ostale *čobane* koji su ih nosili na ispašu s marvom. Kožne torbe su se kupovale kod majstora, a na poklopcu su imale kao ukras tri papka učvršćena za poklopac. Također su se nosile preko ramena s pomoću dugog kaiša koji se alčicama spajao na torbu te je imao kopču za reguliranje dužine. Takvih je torbi bilo jako malo i nosili su ih uglavnom lovci.⁹⁵

---

⁹⁴ Ibid., str. 307.

⁹⁵ Ibid., str. 313.

Slika 15. Bećar u narodnoj nošnji novogradiškog kraja

Izvor: Fotografirala autorica rada

3.7.2. Ženska narodna nošnja

Temeljni materijal za izradu ženske nošnje je tkano platno koje je osnova za izradu ženske nošnje. Osnovni dio ženske nošnje je rubina koja je izrađena od oplećka (košulje) i skute (suknje) zašivenih u pasu i koja se u jednom dijelu oblači na tijelo, a neki od ostalih dijelova su fertun/pregača, tkanica, marama, čarape, opanci (sl. 16) te frizure pripremljene na odgovarajući način⁹⁶, o kojima će više riječi biti u slijedećem poglavlju.

---

⁹⁶ Kolić-Klikić, V., *Ženske narodne nošnje zapadne Slavonije*, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška, 2007., str. 13.

Slika 16. Dijelovi ženske narodne nošnje

Izvor: Kolić-Klikić, V., *Ženske narodne nošnje zapadne Slavonije*, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška, 2007., str. 191., 254., 266., 270., 272. i 322.

Donji dio narodne nošnje, odnosno suknja (skuta/krila), služi za pokrivanje tijela od struka do gležnjeva. Svaka je suknja ukrašena s tri do pet vertikalnih loza, dok se na nekima može vidjeti i do 18 loza (ovisno o dijelu Slavonije). Oplećak, odnosno košulja, služi za pokrivanje gornjeg dijela tijela i nekad je imala okrugli vratni izrezak, ali se s vremenom to promijenilo te se danas najčešće može vidjeti četvrtasti vratni izrezak. I na prednjem i stražnjem dijelu košulja je naborana, a neke košulje imaju prorez na prsima koji može biti ukrašen raznobojnim vezom ili heklanim umetkom. Na rukavima košulje nalazi se našivena pasica, desetak centimetara od ruba, kojom se rukavi stisnu tako da donji dio rukava izgleda kao bogato naborani volan.⁹⁷

⁹⁷ Ibid., str. 16.-17.

Za izradu suknje se kroz povijest najčešće koristilo laneno ili konopljino tkanje, ali je s vremenom pamuk postao sve popularniji⁹⁸:

Pamukom je bilo lakše tkati jer je bio finiji i mekši i preskoč`jo posao oko pripremanja niti za tkanje. S lanom i konopljom bilo je puno posla, a ovo je bilo bržje.

Prema vrsti tkanja određivalo se i kakva je suknja, radi čega se mogu pronaći razni nazivi za nju u slavonskim selima: borana, rocana, pretkana, usnivana, čista ili zatkana krila. Suknja koja nije puno ukrašena, koja je jednostavna i bijela, najčešće se koristila za svaki dan, dok su one bogatije ukrašene bile za svečane prilike.⁹⁹ Svečane suknje su se uglavnom radile u dva dijela - prednji i zadnji, a prednji je dio najčešće bio izrađen od lošijeg materijala jer se preko njega nosio fertun/pregača te se on nije niti vidio.¹⁰⁰

U Slavoniji se pod pojmom "pregača" podrazumijeva vunena tkana pregača koja je ukrašena s raznobojnim vunenim motivima. Širina pregače je od 60 do 70 centimetara, a svaka na donjem rubu ima rese. Starinsku vunenu pregaču zamijenio je fertun/vertun koji se izrađivao od kupovnog materijala. Najčešće su u crvenoj ili crnoj boji te ukrašeni motivima ruža. Postoje i iverani, odnosno vezeni fertuni. Ukoliko su bogatije ukrašeni koristili su se u svečanim prilikama, dok su se manje ukrašeni nosili svaki dan.¹⁰¹

Vertunovi su bili tkani i ulagani i to od konca tkani, na primjer crni, crveni i plavi. Tkani vertunovi se nos`li nedeljom i radnim danom. Iverani vertun bio je gust i deblji, od debljeg je iverano, a bilo je iverano sve sa bijelim. Tkani su vertuni bili i veženi nos`li se za nedjelju, bili su u bojama.¹⁰²

Tkanica je sastavni dio ženske nošnje. To je jednobojni ili višebojni vuneni pojas kojemu je glavna zadaća pridržati oplećak i skutu, odnosno košulju i suknju. Tkanice su na stranu u četiri niti s uzorkom ravnih pruga koje su tkane u različitim širinama i kombinacijama boja. Mlađe žene su najčešće nosile tkanicu u crvenim bojama, dok

---

⁹⁸ Ibid., str. 40.

⁹⁹ Ibid., str. 42.-43.

¹⁰⁰ Ibid., str. 87.

¹⁰¹ Ibid., str. 93.

¹⁰² Ibid., str. 94.

su starije žene nosile u tamnijim bojama, a trobojna tkanica postala je popularna nakon Prvog svjetskog rata.¹⁰³

Preko košulje se još, ovisno o dijelu Slavonije, nosi i marama ili lajbek (prsluk). Marama se nosila oko vrata i zapravo je bila četvrtasti kupovni rubac s velikim resama koji je bio savijen na pola, savijen preko prsa i vezan na leđima. Najcjenjenije su „tibetne marama“ (marama od kašmira), najčešće izrađivane u crnoj boji s raznobojnim cvjetnim ornamentom, a tek se rijetko mogla naći takva marama u bijeloj boji.¹⁰⁴ Lajbek, odnosno prsluk, najčešće se šivao u crnoj boji od svile, someta ili glota. S prednje strane se kopča kvačicom, a šivan je s dubokim prsnim izrezom. Unutarnji rub može biti nazuban ili ravan, a neki mogu imati i prišivenu ukrasnu mašnu izrađenu od istog materijala.¹⁰⁵

Slika 17. Snaša u narodnoj nošnji novogradiškog kraja

Izvor: Fotografirala autorica rada

¹⁰³ Kolić-Klikić, V., 2007., *ibid.*, str. 122.

¹⁰⁴ *Ibid.*, str. 95.

¹⁰⁵ *Ibid.*, str. 156

Na nogama se nose uglavnom šarene vunene čarape pletene s pomoću pet iglica, ali se nose i bijele vunene čarape. Na njih idu opanci kaišari čiji je prednji dio polukružan i zatvoren poput kapice s malo podignutim vrhom. Ženski se opanci od muških razlikuju po tome što na prednjoj strani nemaju prevjes. Osim opanaka, postoje i drvene papuče ili drvenjaci (slika 18), obuća koju su seljaci izrađivali sami za sebe¹⁰⁶:

Drvene papuče moji didovi su nos`li u kiljer kad su išli leći. Bile su od drveta izdubene da mogu nogu gurnut`, a na vrhu su k`o malo u špic.

Slika 18. Opanci i drvenjaci

Izvor: Kolić-Klikić, V., *Ženske narodne nošnje zapadne Slavonije*, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška, 2007., str. 296.

Sastavni dio tradicijskog načina odijevanja žena čini i razni nakit. Njegova vrsta i količina ukazuje na materijalni status kuće iz koje djevojka potječe, a određeni nakit ima, osim dekorativnog, i magijsko-apotropejski značaj. Nakit koji se nosi na zglobu ruke iznad šake naziva se narukvice ili štucne, a pletu se s pet igala od tanke tamnocrvene vune na koje se nižu bijeli đerdani u raznim mustrama/motivima. Na narukvicama su se često ispisivali inicijali vlasnice. Od nakita koji se nosi oko vrata jako su se cijenili đerdani, nizani zrnjem različitih veličina i boja. Nosili su se tako da su se više puta omotali oko vrata, a često su se kombinirali s crnom plišanom trakom

¹⁰⁶ Kolić-Klikić, V., 2007., *ibid.*, str. 295.

na kojoj je pričvršćen medaljon, križić ili dukat.¹⁰⁷ U ušima su mlade djevojke i snaše često nosile male dukate od kojih su najpopularniji bili „dukati anđelaši“, dok bi u svečanim prilikama na prsa na maramu stavile različite broševe koji se još nazivaju i špenodli, bumbača ili trepetljika. U pojedinim selima uz Savu mlade djevojke su nosile poseban nakit ispleten od strune konjskog repa kojemu nitko više ne pamt naziv, ali se nikad nije nosio uz svečanu nošnju. Za takve se prilike nosio nakit od raznobojnog nizanog sitnog zrnja ispleten poput mrežice sa sitnim zrnjem i pužićima (sl. 19).¹⁰⁸

Slika 19. Tradicijski nakit

Izvor: Kolić-Klikić, V., *Ženske narodne nošnje zapadne Slavonije*, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška, 2007., str. 293., 320.-321.

3.8. Tradicijske frizure

Tradicijske frizure su jako složene za izradu, stoga netko drugi mora napraviti frizuru osobi koja je želi nositi. Od kraja 19. stoljeća postalo je normalno za izrađivanje

¹⁰⁷ Kolić-Klikić, V., 2007., *ibid.*, str. 70.

¹⁰⁸ *Ibid.*, str. 292. i 320.

frizure koristiti pletenice od odrezane kose. Kako bi se ona mogla oblikovati, koriste se složene tehnike u kojima se veliki broj pramenova isprepliću te se tako dobiju reljefni oblici širokih pletenica. Pletenice mogu biti u raznim oblicima, npr. okrugle, kvadratne, pravokutne, valjkaste i sl., te se mogu plesti na prednjem ili stražnjem dijelu glave. Takav način češljanja opstao je do polovice 20. stoljeća, dok se u današnje vrijeme najviše izrađuje prilikom nastupa kulturno-umjetničkih društava.¹⁰⁹

U prošlosti su djevojke glavu češljale tako da su kosu podijelile po sredini i sa svake strane složile 4-6 „coklova“ (pletunica) (sl. 20). Takvu su frizuru mogle raditi do 15. godine, a nakon toga su mogle nositi i „graničarski perčin“ (široka pletunica ispletana od sitnih pramenova kose upletene u pletenice) te „zaušnjake“ (cvijeće koje se zaticalo s donje strane uha i nosilo uz perčin). Nakon napunjenih 16 godina, djevojke su smjele koristiti „harnadlu“ (ukosnica u obliku slova “U”) te na nju zakriti pravo cvijeće. Sa 17 godina su uz pravo cvijeće mogle nositi i voštane cvjetove od svile uronjene u vosak, ali i „sulufe“ (zaliske). Kako bi se takva frizura mogla napraviti bilo ju je važno dobro učvrstiti, a to se moglo postići zašećerenom vodom ili masti.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ Registar kulturnih dobara RH, *Umijeće izrade tradicijskih ženskih frizura s područja Slavonije, Baranje i Srijema*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-4225> (10. travnja 2023.)

¹¹⁰ Kolić-Klikić, V., 2007., *ibid.*, str. 278.

Slika 20. „Coklovana“ frizura ukrašena živim i umjetnim cvijećem

Izvor: Fotografirala autorica rada

Postupak coklovanja, odnosno izrade takvih pletenica opisan je na slijedeći način¹¹¹:

Coklalo se tako da se po pola glave podijeli i ond` se napred ostavi prutac koji će se coklat`, pa na potiljku visoko prema tjemenu razdijli zadnji dio u dva dijela, ond` isplete malo tu đe će se perčin zabost`. Kad cokla naprid ond` ostatak kose smota oko onog pletenog na potiljku. Kad je gotovo, umjesti se perčin i zakvači. Perčin je mog`o biti od vlastite kose ili tuđe, a onda se kupovao. U perčin se metalo cvitove, pa ond` dolj` kod uha smilje se zatakne pa se špangom prebode pa iza uha viri.

U nekim se dijelovima Slavonije izrađivao i nosio „paurski perčin“, koji je malo uži od graničarskog perčina. Uz njega se nosi posebno ispletena pletenica, ne šira od dva prsta, koja se zove kintoš (sl. 21). Paurski perčin se pleo za blagdane i neke druge svečane prilike, a kintoš je pleten uz njega i služio je da zatvori perčin s obje strane glave. Oko njih su djevojke u proljetnim i ljetnim mjesecima slagale pravo raznovrsno cvijeće, a zimi smilje. U selima novogradiškoga kraja kosa se podijelila na pola glave

---

¹¹¹ Ibid., str. 278.-279.

i brenovala, odnosno začušljavala i plela u dvije kike (pletence). Žene koje nisu imale dovoljno kose za izradu pletenica su uglavnom nosile poculjicu – pletenu kapu kojom su pokrivala glavu, a koja je izvana bila bogato ukrašena cvjetnim motivima.¹¹²

Kulturni centar "Gatalinka" osnovan je 1994. kao kulturna institucija koja za cilj ima provedbu jedinstvenih projekata vezanih uz tradicijsku baštinu Hrvatske. Od 1999. održavaju „Seminar o izradi tradicijskih frizura“ na kojem pokazuju načine tradicijskog češljanja i uređivanja kose. Svi polaznici seminara mogu sudjelovati kao promatrači, ali mogu sudjelovati direktno i u izradi frizure. Nositelj tog projekta je upravo Kulturni centar "Gatalinka", ali u njegovoj realizaciji pomažu još i folkloristi, etnolozi te frizeri iz cijele Hrvatske. Cilj projekta je spriječiti propadanje velikog broja tradicijskih frizura, sačuvati rijetke i gotovo bizarne tehnike izrade frizura, uvesti tehniku tradicijskog češljanja u frizerske škole te pronaći način i mjesto za modernizaciju starih oblika frizura u svakodnevnom životu. Cijeli projekat se provodi u sedam faza¹¹³:

- *prva faza – istraživanje postojećih frizura, običi mjesta u Hrvatskoj, snimiti tehnike izrade video kamerom te fotografirati pojedine faze izrade (provodi se od 1998.),*
- *druga faza - obrazovanje frizera na osnovu snimljenih i prikupljenih materijala,*
- *treća faza - edukacija ostalih zainteresiranih frizera, (provodi se od 2002.),*
- *četvrta faza - rekonstrukcija frizura koje su poznate samo po opisu u literaturi,*
- *peta faza - natjecanje frizera u izradi etno frizura i njihovo stručno ocjenjivanje (provodi se od 1999.),*
- *šesta faza - prezentacija frizura široj javnosti u zemlji i inozemstvu, kreiranje novih frizura inspiriranih starim frizurama, primjena etno frizura u drugim djelatnostima,*
- *sedma faza: Izrada fotomonografije „Etnofizure Hrvatske“.*

---

¹¹² Ibid., str. 279.-280.

¹¹³ Kulturni centar "Gatalinka", *Seminar o izradi tradicijskih frizura*, dostupno na: <http://gatalinka.hr/seminar-o-izradi-tradicijskih-frizura/> (10. travnja 2023.)

Slika 21. Garčinski perčin, paurski perčin i kintoš

Izvor: Kolić-Klikić, V., *Ženske narodne nošnje zapadne Slavonije*, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška, 2007., str. 279. i 281.

Također, od 2000. organiziraju i državno natjecanje u izradi etno-frizura koje se naziva „Etnofrizura Hrvatske“. Svi frizeri koji sudjeluju na natjecanju moraju izraditi dvije frizure; tradicijsku te frizuru inspiriranu tradicijom, koje naposljetku ocjenjuje stručni žiri koji čine frizeri, etnolozi ili folkloristi.¹¹⁴

---

¹¹⁴ Kulturni centar “Gatalinka“, *Natjecanje Etno frizura Hrvatske*, dostupno na: <http://gatalinka.hr/etno-frizura-hrvatske/> (10. travnja 2023.)

Slika 22. Perčin na snaši

Izvor: Autorica rada

Umijeće izrade tradicijskih ženskih frizura s područja Slavonije, Baranje i Srijema nalazi se u Registru kulturnih dobara RH na Listi zaštićenih kulturnih dobara s pravnim statusom zaštićeno kulturno dobro i klasifikacijom znanje i vještine. Smatra se kako datira od 19. stoljeća do početka 21. stoljeća te je rasprostranjeno u pet županija: Vukovarsko-srijemskoj, Osječko-baranjskoj, Brodsko-posavskoj, Požeško-slavonskoj i Virovitičko-podravskoj.¹¹⁵

3.9. Tradicijski plesovi

Tradicijski su plesovi narodni, odnosno folklorni plesovi seoskih zajednica koji odražavaju njihovu povijesnu, društveno-gospodarsko te kulturnu karakteristiku. Osim navedenog, imaju i veliku društvenu ulogu jer se na svim većim seoskim

---

¹¹⁵ Registar kulturnih dobara RH, *Umijeće izrade tradicijskih ženskih frizura s područja Slavonije, Baranje i Srijema*, ibid.

okupljanjima plešu tradicionalni plesovi. Neki narodni plesovi su po svojoj raširenosti i razdoblju postojanja ukorijenjeni u kulturnu baštinu Hrvatske, poput kola, tanca, baluna, starog sita i sl., a neki su se plesovi susjednih država s vremenom prihvatili te se danas često plešu i čardaš, polka, valcer ili kukunješće. Tradicijski plesovi mogu imati vokalno-instrumentalnu pratnju (npr. drmeš), samo vokalnu pratnju (npr. tanci uz tarankanje), ali mogu biti i bez pratnje te se tada nazivaju nijema kola.¹¹⁶

Slavonija je stara povijesna pokrajina na istoku Hrvatske omeđena četirima rijekama; Dravom na sjeveru, Dunavom na istoku, Savom na jugu te Ilovom na zapadu. Cijeli prostor pripada panonskoj plesnoj zoni te je najčešći tip plesa kolo u kojem su plesači kompaktno povezani, odnosno drže se do drugog do sebe križano naprijed ili križano iza. Tek se u rijetkim, manjim kolima, ruke hvataju sa strane tijela ili u visini ramena. Kolo se uglavnom kreće u smjeru kazaljke na satu, a ako se kreće u suprotnom smjeru naziva se "krivo kolo". U većini kola se pjeva, a od glazbene pratnje se najčešće koristi tambura samica.¹¹⁷ Za Slavoniju su najpopularniji plesovi "slavonsko kolo" (drmeš) i "šokačko kolo" te će se oni predstaviti u nastavku rada.

3.9.1. Slavonsko kolo

Slavonsko kolo ili drmeš je narodni ples koji je spontano nastao u središnjem dijelu Hrvatske te se smatra autohtonim hrvatskim narodnim plesom. Uspješno se održao do danas te je postao jedan od najpopularnijih narodnih plesova i simbol tradicijske kulture Hrvatske. Često ga izvode folklorne skupine na javnim nastupima, ali se ne preskače niti na svadbama i sličnim proslavama. U narodu se uzrečicom *Kolo se igra, a drmeš se tanca!* dokazuje kako se drmeš nekad smatrao drugačijom vrstom plesa od običnog plesanja u kolu. Prvotni naziv mu je i bio "tanac" te se pod tim nazivom smatrao autohtoni stil plesanja ili plesni dijalekt koji karakterizira oštro pomicanje tijela. S vremenom je takav način plesa postao zaseban plesni izričaj, radi čega su ga narodni lingvisti preimenovali u drmeš. Za drmeš se kaže kako se pleše s velikom strašću i rodoljubnim zanosom te iz dubine duše i srca, a njegova

---

¹¹⁶ Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Narodni plesovi*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=43000> (2. svibnja 2023.)

¹¹⁷ Vinkešević, J., *Narodni plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Đakovo, Grad Đakovo i Savez KUD-ova grada Đakova, 2017., str. 5.-6.

jednostavna plesna struktura i temperamentan tempo izvođenja promovirali su ga najatraktivniji narodni ples.¹¹⁸

Drmeš se sastoji od dviju plesnih figura; u prvoj se plesači drmaju i pripremaju za vrtnju, dok se u drugoj intenzivno vrte. Drmeš se može plesati u kolu, u četvorkama, trojkama ili u paru. Plesači se najčešće drže križano za ruke iza leđa kako bi se mogli suprotstaviti centrifugalnoj sili, a djevojke zbog kraćih ruku ponekad ih stavljaju na muška ramena.¹¹⁹

Slika 23. Slavonsko kolo (drmeš)

Izvor: <https://www.vjeraidjela.com/slavonsko-kolo-prica/> (2. svibnja 2023.)

Uz drmeš se često pjevaju i razni napjevi, poput¹²⁰:

*Ej, naša mlada lipa je k`o beba,
tak`a beba mladoženji treba,
tak`a beba mladoženji treba.*

¹¹⁸ Knežević, G., *Drmeš – da!*, Zagreb, Ethno d.o.o., 2009., str. 9.-11.

¹¹⁹ Ibid., str. 19.

¹²⁰ Vinkešević, J., 2017., *ibid.*, str. 230.

*Ej, alaj volim ići u svatove,
kumovati i kumom se zvati,
kumovati i kumom se zvati.*

3.9.2. Šokačko kolo

Šokačko kolo svoj je naziv dobilo tokom 20. stoljeća uslijed njegove scenske primjene te nije više prisutno samo na području Hrvatske, nego se ono znatno rasprostranilo. Ovo je kolo dio identiteta neotuđive tradicije po kojem se Šokci poznaju te je jako važno i u društvenom smislu jer ga plešu različite dobne i spolne skupine istovremeno. Vještina plesanja šokačkog kola prenosi se najčešće usmenom predajom ili se podučava u kulturno-umjetničkim društvima, odnosno kulturno-umjetničkim udrugama. Šokačko se kolo smatra živom tradicijom na terenu jer s pomoću njega različite zajednice prikazuju svoje vlastite ili opće stavove, ali i služi kao kanal komunikacije između svih članova zajednice.¹²¹

Prilikom plesanja šokačkog kola pjevaju se deseterački dvostihovi kroz koje se često opjevavaju aktualne društvene teme. Način držanja plesača ovisi o dijelu Slavonije u kojem se kolo pleše te se tako u nekim dijelovima plesači drže za ruke koje križaju ispred tijela, a redoslijed može biti mješovit ili se redaju muškarci pa žene. U drugim se dijelovima muškarci drže za ruke, a žene im svoje ruke stavljaju na ramena. Postoje dva načina izvođenja ovog kola, a to su spontano ili scenska izvedba. Spontano se najčešće događa na raznim proslavama i prigodama poput svadbi ili nekih vjerskih svečanosti. Tokom spontanijih izvedbi kola zaplesati može svatko tko želi, bez obzira na dob i spol, a pjevači mogu zapjevati kad god i na koju god temu žele. Pod scenskom izvedbom smatra se plesanje šokačkog kola od strane folklornih društava koji ga uglavnom izvode na kraju svojih nastupa, čime dokazuju važnost kola za identitet Šokaca.¹²²

---

¹²¹ Zebec, T. i Gačić, M., „Šokačko kolo – od užitka i društvenog značenja do zaštite“, 53. Đakovački vezovi, *Revija Đakovačkih vezova 2019.*, Đakovo, Grad Đakovo, 2019., str. 8.

¹²² Ibid., str. 9.

Slika 24. Šokačko kolo

Izvor: <https://slavonski.hr/sokacko-kolo-kulturno-dobro-rh-jos-jedna-potvrda-vrijednosti-tradicije-slavonije-baranje-i-srijema/> (4. svibnja 2023.)

Neki od stihova koji se pjevaju u šokačkom kolu su¹²³ :

*Aj, kolovođo, materina rano,
ded povedi kolo polagano,
ded povedi kolo polagano.*

*Aj, pruži, diko, preko kola ruku,
ja ću tebi rumenu jabuku,
ja ću tebi rumenu jabuku.*

Šokačko kolo je upisano u Registar kulturnih dobara RH na Listu zaštićenih kulturnih dobara. Pravni status mu je zaštićeno kulturno dobro, vrsta nematerijalna, a klasifikacija običaji, obredi i svečanosti. Kulturno dobro je smješteno na području triju županija, a to su Osječko-baranjska, Vukovarsko-srijemska te Brodsko-posavska

---

¹²³ Vinkešević, J., 2017., ibid., str. 318.

županija.¹²⁴ Zaštitom ovog kulturnog dobra Šokci su dobili priznanje o vrijednosti svoje tradicije, ali i poticaj za njezino očuvanje i prenošenje na mlađe generacije.

3.10. Tambura samica

Tambura je najraširenije narodno glazbalo koje je u posljednjih 100-tinjak godina od običnog folklornog glazbala postalo kulturno-umjetnički instrument. Tambura se konstantno prilagođava novom razvoju glazbene kulture te ispunjava sve važne praznine glazbenog života raznih narodnih slojeva. O njezinoj su dugoj povijesti provedena brojna arheološka istraživanja koja su pokazala kako su žičano glazbalo kruškolikog oblika s dugačkim vratom imali još Sumerani.¹²⁵

Naziv "tambura" potječe od perzijske riječi "T-N", što u prijevodu znači žica, te je iz toga korijena potekao i arapski naziv za to glazbalo – "tambur". Tambura se ne smatra autohtonom, već tradicionalnom kulturnom tekovinom balkanskih naroda. Prvi povijesni dokument o tamburi na našim područjima potječe od 1551., kad je njemački putopisac Nicolas De Nicolay opisao kako je vidio mlade janjičare iz Bosne i drugih balkanskih zemalja kako sviraju tamburu. Drugi povijesni dokument pronađen je 1670. u Gradskom arhivu u Šibeniku, u kojem se spominju dvije tamburice koje su se u to doba svirale u tom gradu. Kroz narodne je pjesme opjevan i narodni junak Ilija Smiljanić kojemu je majka, da mu bude utjeha dok tuguje i jaduje, poslala tamburicu u tamnicu. U Nicolajevu su putopisu naslikani mladi janjičari koji su se smatrali sviračima samcima, po čemu je narod tamburu koju svira samac nazvali "samica".¹²⁶

Samica je jedno od najstarijih trzalačkih glazbala koje su u naše krajeve donijeli Turci za vrijeme svojih osvajanja, a koja se s vremenom najviše zadržala na području Slavonije, Baranje i Srijema. Samica se, kao i ostale tambure, sastoji od tri dijela: glave, vrata i tijela (trupa) (slika 25). Na glavi se nalaze rupe za čivije koje su izrađene od drugačije vrste drveta na koje se natežu žice, ali se na nekima mogu pronaći i metalni mehanizmi za namotavanje žica. Vrat samice je tanak i dug, a tijelo je najčešće izdubljeno od drva lipe, javora, trešnje, šljive ili kruške. Graditelji tvrde

---

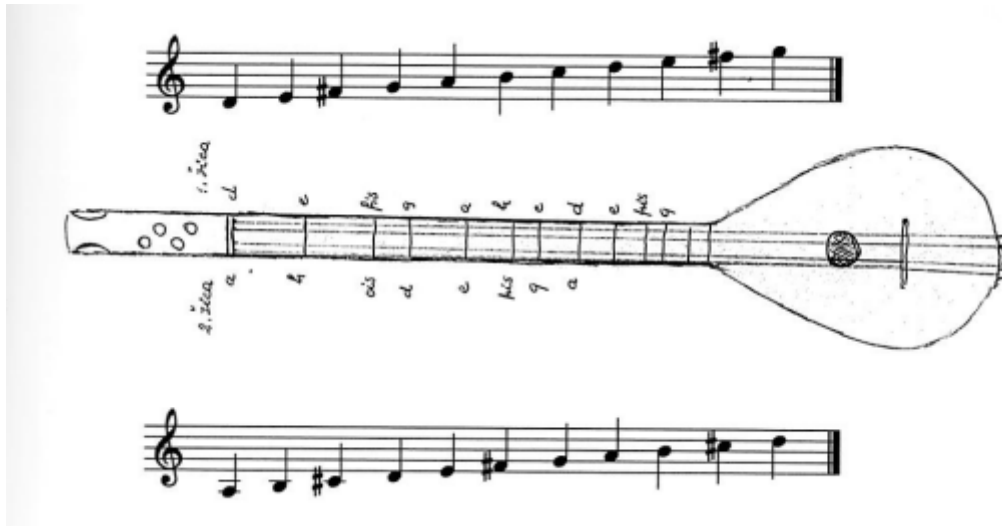
¹²⁴ Registar kulturnih dobara RH, *Šokačko kolo*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-7246> (4. svibnja 2023.)

¹²⁵ Njikoš, J., *Povijest tambure i tamburaške glazbe*, Osijek, „Šokačka grana“ Osijek, 2011., str. 5.-7.

¹²⁶ Ibid., str. 9.-11.

kako je najbolji “glas“ samice izrađen od lipova drveta, a idealno je da svaki dio samice bude izrađen od istog drveta.¹²⁷

Slika 25. Nacrt tambure samice s kotama i ispisanim tonovima

Izvor: Njikoš, J., *Povijest tambure i tamburaške glazbe*, Osijek, „Šokačka grana“ Osijek, 2011., str. 9.

Samica nije veća od dlana seljačke ruke, a uz nju su nastajale brojne pjesme koje su pričale o ljepoti teškog života, ali i idili onih koji su rođeni okruženi njivama, pašnjacima, šumama i livadama. Ukupna dužina samice je 60 cm, od čega je sam trup dug 19,5 cm te širok 14,8 cm. U narodnim se pjesmama samica naziva još i „dangubom“ ili turskim nazivom „šargijom“.¹²⁸

Samicu karakterizira vrlo prodoran i karakterističan zvuk te simpatičan oblik. Iako se ona danas smatra glazbenim kuriozitetom, na brojnim se smotrama i festivalima mogu čuti arhaični zvukovi samice. Uspjela je doživjeti reafirmaciju u glazbenim programima poznatih tamburaških sastava u Slavoniju. Čak i tamburaški orkestar HRT-a gotovo svaki nastup završava spletom slavonskih pjesama i kola u kojima uz tamburaški orkestar dominira i zvuk samice, čime je ona postala sastavni dio suvremene glazbene scene. U današnje je vrijeme, nažalost, jako malo tamburaša

¹²⁷ Leopold, S., *Tambura u Hrvata*, Zagreb, Golden Marketing, 1995., str. 63.-64.

¹²⁸ Njikoš, J., 2011., *ibid.*, str. 11.-12.

koji znaju svirati tamburu samicu, a ova se vrsta tambure može naći uglavnom na području Slavonije, Baranje, Like, Gorskog kotara, sjeverne Hrvatske, oko Bjelovara te u Dalmaciji oko Sinja.¹²⁹

Umijeće sviranja na tamburi samici upisano je u Registar kulturnih dobara RH na Listu zaštićenih kulturnih dobara. Pravni status je zaštićeno kulturno dobro, vrsta je nematerijalna, a datacija od sredine 18. do početka 21. stoljeća. Ovo je kulturno dobro smješteno na području pet županija, odnosno u Brodsko-posavskoj, Osječko-baranjskoj, Požeško-slavonskoj, Virovitičko-podravskoj te Vukovarsko-srijemskoj županiji.¹³⁰

Slika 26. Bećar s tamburom samicom

Izvor: Fotografirala autorica rada

¹²⁹ Leopold, S., *ibid.*, str. 65.

¹³⁰ Registar kulturnih dobara RH, *Umijeće sviranja na tamburi samici*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-4229> (26. travnja 2023.)

3.11. Manifestacije

Pojam “manifestacija” potječe od latinske riječi “manifestare“, koja u prijevodu znači jasno pokazivati ili očitovati. Također se definira kao *objavljivanje, vidljivo (vanjsko) očitovanje nekog unutrašnjeg stanja, zbivanja, osjećaja, raspoloženja (životne, psihol. manifestacije; manifestacije radosti, straha, bijesa) ili javni masovni nastup kojim se, stupanjem u povorci, klicanjem te nošenjem natpisa i zastava izražava oduševljenje ili prosvjed povodom nekog događaja, iskazuje slaganje ili protivljenje u odnosu na neku odluku, ličnost i sl.*¹³¹

Kroz slijedeći dio rada predstaviti će se dvije popularne manifestacije koje se održavaju u Slavoniji, a to su Đakovački vezovi i Vinkovačke jeseni.

3.11.1. Đakovački vezovi

Mrežna stranica manifestacije Đakovački vezovi na najbolji je način predstavila ovu manifestaciju i to ovim opisom¹³²: *U srcu Slavonije, mjestu prepunom žitnih polja, ravnicama i slikovitim mjestima, mjestu u kojemu katedrala sv. Petra stoji kao simbol grada, srce u srcu, a grad kao njezin vjerni čuvar i najveći štovatelj, smjestila se manifestacija Đakovački vezovi.* Ova je manifestacija simbol očuvanja tradicijske baštine, a posjeti je preko deset tisuća sudionika i posjetitelja.

Prvi Đakovački vezovi održani su 2. i 3. srpnja 1967. povodom Međunarodne godine turizma. Inicijator osnivanja manifestacije bio je dr. Zvonimir Benčević, a već je prva godina održavanja postigla odličan uspjeh.¹³³ Ime manifestacije osmislio je tadašnji ravnatelj Ekonomske škole u Đakovu Milan Rajković. Na Đakovačkim vezovima može se susresti narodni folklor Slavonije, Baranje i Srijema, ali i međunarodni folklor, zahvaljujući sudjelovanju folklornih skupina iz cijelog svijeta.

---

¹³¹ Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Manifestacija*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38626> (14. travnja 2023.)

¹³² Đakovački vezovi, *O manifestaciji*, dostupno na: <https://djakovacki-vezovi.hr/o-manifestaciji-djakovacki-vezovi/> (26. travnja 2023.)

¹³³ Đakovački vezovi, 57. *Đakovački vezovi – najava manifestacije*, dostupno na: <https://djakovacki-vezovi.hr/57-dakovacki-vezovi-najava-manifestacije/> (26. travnja 2023.)

Slika 27. Ljelje iz Gorjana na 2. Đakovačkim vezovima

Izvor: <https://djakovacki-vezovi.hr/fotografije-2-djakovacki-vezovi/> (26. travnja 2023.)

Đakovački vezovi se održavaju tri dana, od petka do nedjelje. U petak u večernjim satima započinje svečano otvorenje manifestacije, iza koje slijedi bogati glazbeni program. Subota je rezervirana za Međunarodnu smotru folklor, kad nastupaju razne gostujuće skupine, od kasnog poslijepodneva pa sve do večernjih sati kad ponovno kreće glazbeni program. Nedjelja je zadnji dan manifestacije te je obilježena bogatim rasporedom kroz cijeli dan. U rano jutro se održava povorka sudionika ulicama Đakova, zatim slijedi Međunarodna smotra folklor, a zatim Smotra folklor Hrvatske te Slavonije i Baranje. Nakon toga slijedi izbor za najbolje nošeno narodno ruho i to za djevojku, snašu, momka i bečara pod nazivom „Slavonijo, zemljo plemenita”, te manifestacija završava glazbenim programom.¹³⁴

---

¹³⁴ Đakovački vezovi, 57. *Đakovački vezovi – najava manifestacije*, ibid.

Slika 28. Svečana povorka Đakovačkih vezova

Izvor: <https://djakovacki-vezovi.hr/fotografije-53-djakovacki-vezovi/> (26. travnja 2023.)

U sklopu Đakovačkih vezova održavaju se i dodatne priredbe pod nazivom „Đakovački rezovi“, gdje se sudionici mogu okušati u brojnim radionicama za djecu i odrasle te osjetiti duh tradicije. Kako bi doživljaj bio potpun održava se i „Gastrofest“, koji posjetiteljima omogućuje da isprobaju i uživaju u raznim slavonskim delikatesama koje se pripremaju prema tradicionalnim receptima, poput čobanca, fiša, šarana na rašljama i sl., a nude se i slavonske rakije te vina. Održavaju se i razna konjička natjecanja poput skakanja preko prepreka te vožnje dvoprega ili četveroprega, što je prilika da vlasnici pokažu ljepotu konja koji su njihova ponos i dika.¹³⁵

Kako bi se mogla pratiti međunarodna smotra folklor, od 1970. izdaje se časopis „Revija Đakovačkih vezova“ (sl. 29), u koju se upisuju razni tekstovi o povijesti Đakovštine. Ovaj se časopis smatra bogatim izvorom etnografske građe jer u njemu brojne tekstove objavljuju etnolozi te zaljubljenici u narodne običaje. S obzirom da se

¹³⁵ Đakovački vezovi, *O manifestaciji*, ibid.

kroz časopis kontinuirano bilježi službeni program manifestacije, on danas ima dokumentarnu vrijednost razvoja Đakovačkih vezova.¹³⁶

Slika 29. Revije Đakovačkih vezova

Izvor: <https://djakovacki-vezovi.hr/revija-djakovackih-vezova/> (26. travnja 2023.)

3.11.2. Vinkovačke jeseni

Vinkovačke jeseni su *smotra koja teži trajnoj afirmaciji izvornoga kulturno-umjetničkoga narodnoga stvaralaštva temeljenoga na bogatoj baštini naroda Vinkovačkoga kraja i cijele Hrvatske. ... Vinkovačke su jeseni izašle iz duše slavonskoga čovjeka, one su potvrda ljepote ove ravnice, one su želja da se sačuva od zaborava nekadašnje selo, njegovi ljudi i običaji, a posebice glazbena baština, koju treba otkrivati suvremenom čovjeku i ljubitelju narodnih glazbenih umjetnina.*¹³⁷

Kroz ove dvije rečenice navedeno je sve ono što uključuju Vinkovačke jeseni; one su postale mjesto na kojem se skupljaju izvorne narodne kulture te mjesto gdje

¹³⁶ Đakovački vezovi, *Revija Đakovačkih vezova*, dostupno na: <https://djakovacki-vezovi.hr/revija-djakovackih-vezova/> (26. travnja 2023.)

¹³⁷ Vinkovačke jeseni, *Najveća kulturna manifestacija u regiji*, dostupno na: <https://vinkovackejesenih.hr/o-nama/> (26. travnja 2023.)

Slavonke svoju profinjenost mogu iskazati nošenjem lijepih nošnji karakterističnih za njihov kraj. Vinkovačke jeseni se održavaju u jesen, a razlog zbog kojeg se tad održavaju je *zato što to godišnje doba nagrađuje Slavonca za njegov nesebični trud, on i zemlja kao da dijele zajedničku sreću, a Slavonac i radost i tugu i smisao za humor iskazuje pjesmom.*¹³⁸

Prve Vinkovačke jeseni održane su 1966., a središnji događaj bila je berba jabuka na plantaži „Borinci“, što je postalo njihov zaštitni znak. Sam grb Vinkovačkih jeseni (sl. 30) osmislio je Jozo Mataković, jedan od osnivača manifestacije. U prvih nekoliko godina su se na manifestaciji održavali nastupi folklornih skupina iz okolice Vinkovaca, ali se to s vremenom proširilo te sad nastupaju domaće, ali i međunarodne folklorne skupine. Od 1970. održavaju se “Male Vinkovačke jeseni” koje su sljedeće godine postale “Dječje Vinkovačke jeseni”. I “Šokački divani” su događaj na ovoj manifestaciji koji se održava od 1974., a predstavlja nekadašnji život Slavonaca. Ono po čemu se Vinkovačke jeseni razlikuju svake godine je tema otvorenja, koju smišljaju scenaristi.¹³⁹ Ove godine se od 8. do 17. rujna održavaju 58. Vinkovačke jeseni po temom “Dva sjajna dukata”.

Slika 30. Grb Vinkovačkih jeseni

Izvor: <https://vinkovackejesenih.hr/> (26. travnja 2023.)

¹³⁸ Grad Vinkovci, *Vinkovačke jeseni*, dostupno na: <https://www.grad-vinkovci.hr/hr/umjetnost-i-kultura/vinkovacke-jeseni> (26. travnja 2023.)

¹³⁹ We love Vinkovci, *5 zanimljivosti o Vinkovačkim jesenima*, dostupno na: <https://www.welovevinkovci.com/5-zanimljivosti-o-vinkovackim-jesenima/> (26. travnja 2023.)

Vinkovačke jeseni se održavaju 10 dana, a započinju drugi vikend u rujnu. Program je sastavljen od raznih događanja, poput održavanja koncerata raznih tamburaških sastava, ali i popularnih pjevača zabavne glazbe, kao i nastupa folklornih skupina. Dio programa koji je namijenjen djeci, ali i mladima, čini „Dvorište ideja“ (sl. 31) koje nudi razne predstave, interaktivne koncerte, performanse te izložbe dječjih radova. Taj je program ideja Gradskog muzeja Vinkovci koji želi potaknuti kreativnost djece i mladih te im pružiti nove ideje i znanja koja će moći iskoristiti i kod kuće i u školi, ali i upoznati ih sa svojom kulturom i tradicijom na zanimljiv i interaktivan način.¹⁴⁰

Slika 31. Dvorište ideja

Izvor: <https://vinkovackejesenih.hr/dvoriste-ideja-svih-10-dana-bit-ce-mjesto-za-zabavu-i-ucenje/>

(26. travnja 2023.)

---

¹⁴⁰ Vinkovačke jeseni, *Dvorište ideja svih 10 dana bit će mjesto za zabavu i učenje*, <https://vinkovackejesenih.hr/dvoriste-ideja-svih-10-dana-bit-ce-mjesto-za-zabavu-i-ucenje/> (26. travnja 2023.)

ZAKLJUČAK

Nematerijalna kulturna baština predstavlja temeljnu vrijednost svakog naroda koja se treba očuvati jer ona predstavlja njihov identitet koji se prenosi s generacije na generaciju. Sama kultura predstavlja zakone, običaje, vjeru, umjetnost, ali i znanje, dok baština imovinu, i to najčešće nepokretnu i naslijeđenu od predaka, ali i kulturna i duhovna dobra. Kako bi se zaštitila nematerijalna kulturna baština, osigurano se poštovanje kulturne baštine zajednice te se podignula svijest o važnosti nematerijalne kulturne baštine na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. UNESCO je u Parizu 2003. usvojio Konvenciju o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, a ona je na snagu u Republici Hrvatskoj stupila kad je donesen Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine 2005.

Cijela je Republika Hrvatska bogata nematerijalnom kulturnom baštinom, o čemu najbolje svjedoči podatak kako je u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske upisano njih čak 220, s pravnim statusima zaštićeno kulturno dobro, preventivno zaštićeno dobro ili dobro od lokalnog značaja. U radu je predstavljeno 11 kulturnih dobara Slavonije, od kojih je čak njih osam upisano u navedeni Registar. Slavonija je regija na istoku Republike Hrvatske koja se kroz prošlost nalazila na križanjima i putevima raznih naroda iza kojih su ostale razne kulture. Upravo je zahvaljujući utjecaju tih kultura ostalo bogatstvo raznih nematerijalnih kulturnih dobara kojima se Slavonija može ponositi.

Gotovo sva kulturna dobra koja su predstavljena u radu mogu se susresti na jednome mjestu, odnosno na manifestacijama. I Vinkovačke jeseni i Đakovački vezovi služe za očuvanja tradicijske baštine koja se prikazuje brojnim posjetiteljima. Na manifestacijama sudjeluju brojne folklorne skupine koje prezentiraju narodne nošnje, tradicijske plesove i frizure, ali je moguće susresti i uzgajivače konja kojima je to prilika za pokazivanje svoje dike, ponosa i bogatstva. Također, moguće je i isprobati tradicionalna slavonska jela, od kojih je nezaobilazan kulen. Organiziraju se i razne radionice na kojima se prezentiraju i uče i stara, ali i nova znanja te se na taj način posjetitelji mogu na zanimljivi i interaktivan način upoznati sa svojom kulturom i tradicijom. Na kraju se može zaključiti kako su upravo ovakve manifestacije dokaz koliko je Slavonija bogata kulturnih dobrima, ali i koliko su Slavonci tradicionalno orijentiran narod koji se trudi očuvati i njegovati ono što su im njihovi stari prenijeli.

POPIS LITERATURE

Knjige

1. Du Cross, H. i McKercher, B., *Cultural Tourism – second edition*, New York, Routledge, 2015.
2. Juzbašić, J., *Konji u tradicijskoj kulturi istočne Slavonije*, Županja, Zavičajni muzej „Stjepan Gruber“ Županja, 2010.
3. Juzbašić, J., *Slavonski zlatovez*, Županja, Zavičajni muzej „Stjepan Gruber“ Županja, 2018.
4. Knežević, G., *Drmeš – da!*, Zagreb, Ethno d. o. o., 2009.
5. Kolić-Klikić, V., *Muške narodne nošnje zapadne Slavonije*, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška, 2015.
6. Kolić-Klikić, V., *Ženske narodne nošnje zapadne Slavonije*, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška, 2007.
7. Leopold, S., *Tambura u Hrvata*, Zagreb, Golden Marketing, 1995.
8. Lončarević, J., *Slavonija i Baranja: sakralno-turistički vodič*, Đakovo – Zagreb, GRO “Štampa“, 1985.
9. Lović, I., *Gorjanske Ljelje – Nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske upisano na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*, Gorjani, KUD „Gorjanac“ Gorjani, 2012.
10. Marasović, T., *Kulturna baština*, Split, Veleučilište u Splitu, 2001.
11. Njikoš, J., *Povijest tambure i tamburaške glazbe*, Osijek, „Šokačka grana“ Osijek, 2011.
12. Senčić, Đ., *Slavonki kulen/kulin – šokačka baština i dika*, Osijek, Poljoprivredni fakultet u Osijeku, 2015.
13. Topić, M. i Maković, Z., *Slavonija & Baranja*, Osijek, MIT d.o.o., 2005.
14. Vinkešević, J., *Narodni plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Đakovo, Grad Đakovo i Savez KUD-ova grada Đakova, 2017.

Zbornici

1. Kolenić, Lj., „Pogled u jezik slavonskih bećaraca“, u: *Urbani Šokci 2: Šokci i tambura*, Osijek, „Šokačka grana“ Osijek, 2008., str. 195.-215.

2. Dimšić, K., „Bećarac – osvrt na UNESCO-ov kulturno dobro“, u: *Bećarac na putu – od lokalne i nacionalne do svjetske kulturne baštine*, Osijek, „Šokačka grana“ Osijek, 2018., str. 35.-40.

Članci

1. Čačić, M. i dr., *Pregled uzgoja lipicanaca u Republici Hrvatskoj 2004., 2006.*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/6082> (14. travnja 2023.)
2. Zebec, T. i Gačić, M., „Šokačko kolo – od užitka i društvenog značenja do zaštite“, 53. Đakovački vezovi, *Revija Đakovačkih vezova 2019.*, Đakovo, Grad Đakovo, 2019., str. 7.-11.

Internetski izvori

1. Agroklub, *Slavonija najuspješnija kontinentalna destinacija ruralnog turizma*, dostupno na: <https://www.agroklub.com/seoski-turizam/slavonija-najuspjesnija-kontinentalna-destinacija-ruralnog-turizma/80961/> (10. svibnja 2023.)
2. Državni zavod za statistiku RH, Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021., dostupno na: https://podaci.dzs.hr/media/rqybclnx/popis_2021- stanovnistvo_po_naseljima.xlsx (28.05.2023.)
3. Državna ergela Đakovo, *Povijesni slijed razvoja Ergele Đakovo*, dostupno na: <http://ergela-djakovo.hr/hr/povijesni-slijed-razvoja-ergele-dakovo/> (14. travnja 2023.)
4. Đakovački vezovi, *O manifestaciji*, dostupno na: <https://djakovacki-vezovi.hr/o-manifestaciji-djakovacki-vezovi/> (26. travnja 2023.)
5. Đakovački vezovi, *Revija Đakovačkih vezova*, dostupno na: <https://djakovacki-vezovi.hr/revija-djakovackih-vezova/> (26. travnja 2023.)
6. Đakovački vezovi, *57. Đakovački vezovi – najava manifestacije*, dostupno na: <https://djakovacki-vezovi.hr/57-dakovacki-vezovi-najava-manifestacije/> (26. travnja 2023.)
7. Grad Vinkovci, *Vinkovačke jeseni*, dostupno na: <https://www.grad-vinkovci.hr/hr/umjetnost-i-kultura/vinkovacke-jeseni> (26. travnja 2023.)

8. Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Baština*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6230> (29. ožujka 2023.)
9. Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Kultura*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34552> (29. ožujka 2023.)
10. Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Manifestacija*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38626> (14. travnja 2023.)
11. Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Narodna nošnja*, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42987> (6. travnja 2023.)
12. Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Narodni plesovi*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=43000> (2. svibnja 2023.)
13. Hrvatska enciklopedija - mrežno izdanje, *Slavonija*, dostupno na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56610> (10. svibnja 2023.)
14. Hrvatska kulturna baština, *Tradicijsko gospodarstvo i rukotvorstvo*, dostupno na: <http://www.bastina-slavonija.info/TematskeCjeline.aspx?id=42> (10. svibnja 2023.)
15. Hrvatska – puna života, *Bećarac, vokalni odnosno vokalno-instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/unesco/becarac-vokalni-odnosno-vokalno-instrumentalni-napjev-s-podrucja-slavonije-baranje-i-srijema> (14. travnja 2023.)
16. Hrvatska - puna života, *Slavonija*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/ruralni-turizam/slavonija> (10. svibnja 2023.)
17. Hrvatski institut za povijest, *Slavonija*, dostupno na: <http://hips.hr/slavonija/> (10. svibnja 2023.)
18. Kulturni centar "Gatalinka", *Natjecanje Etno frizura Hrvatske*, dostupno na: <http://gatalinka.hr/etno-frizura-hrvatske/> (10. travnja 2023.)
19. Kulturni centar "Gatalinka", *Seminar o izradi tradicijskih frizura*, dostupno na: <http://gatalinka.hr/seminar-o-izradi-tradicijskih-frizura/> (10. travnja 2023.)
20. Ministarstvo kulture i medije RH, *Bećarac - vokalno-instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema*, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/becarac-vokalno-instrumentalni-napjev-s-podrucja-slavonije-baranje-i-srijema/7156> (14. travnja 2023.)

21. Ministarstvo kulture i medija RH, *Kulturna baština*, dostupno na: [https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%202023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20\(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme\)](https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%202023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme)) (29. ožujka 2023.)
22. Ministarstvo kulture i medija RH, *Nematerijalna kulturna baština upisana na UNESCO-ove popise*, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-upisana-na-unesco-ove-popise/16448> (28.05.2023.)
23. Ministarstvo poljoprivrede RH, *Multinacionalna „Tradicija uzgoja lipicanaca“ upisana na UNESCO-ov Reprezentativan popis nematerijalne baštine čovječanstva*, dostupno na: <https://poljoprivreda.gov.hr/vijesti/multinacionalna-tradicija-uzgoja-lipicanaca-upisana-na-unesco-ov-reprezentativan-popis-nematerijalne-bastine-covjecanstva/5815> (14. travnja 2023.)
24. Ministarstvo kulture i medija RH, *Obilježavanje dvadesete godišnjice Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/obiljezavanje-dvadesete-godisnjice-konvencije-o-zastiti-nematerijalne-kulturne-bastine/23777> (31. ožujka 2023.)
25. Registar kulturnih dobara RH, *Priprema tradicijskog slavonskog kulena/kulina*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-3367> (2. travnja 2023.)
26. Registar kulturnih dobara RH, *Šokačko kolo*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-7246> (4. svibnja 2023.)
27. Registar kulturnih dobara RH, *Tradicije uzgoja lipicanaca u Slavoniji, Baranji i Srijemu*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6918> (14. travnja 2023.)
28. Registar kulturnih dobara RH, *Umijeće izrade zlatoveza*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-5404> (2. travnja 2023.)
29. Registar kulturnih dobara RH, *Umijeće izrade tradicijskih ženskih frizura s područja Slavonije, Baranje i Srijema*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-4225> (10. travnja 2023.)
30. Registar kulturnih dobara RH, *Umijeće sviranja na tamburi samici*, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-4229> (26. travnja 2023.)

31. Turistička zajednica grada Pleternice, *Muzej bećarca*, dostupno na: <https://tz.pleternica.hr/lokacije/muzej-becarca/> (14. travnja 2023.)
32. Turistička zajednica požeško-slavonske županije, *Bećarac*, dostupno na: <https://visitslavonia.hr/zanimljivosti/becarac/> (14. travnja 2023.)
33. UNESCO, *Culture*, dostupno na: <https://www.unesco.org/en/culture> (30. ožujka 2023.)
34. UNESCO, *History of UNESCO*, dostupno na: <https://www.unesco.org/en/history> (30. ožujka 2023.)
35. UNESCO, *Intangible Cultural Heritage*, dostupno na: <https://www.unesco.org/en/intangible-cultural-heritage> (29. ožujka 2023.)
36. UNESCO, *Spring procession of Ljelje/Kraljice (queens) from Gorjani*, dostupno na: <https://ich.unesco.org/en/RL/spring-procession-of-ljelje-kraljice-queens-from-gorjani-00235> (30. ožujka 2023.)
37. UNESCO, *Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, dostupno na: <https://ich.unesco.org/en/convention#art2> (30. ožujka 2023.)
38. Vinkovačke jeseni, *Dvorište ideja svih 10 dana bit će mjesto za zabavu i učenje*, <https://vinkovackejesenih.hr/dvoriste-ideja-svih-10-dana-bit-ce-mjesto-za-zabavu-i-ucenje/> (26. travnja 2023.)
39. Vinkovačke jeseni, *Najveća kulturna manifestacija u regiji*, dostupno na: <https://vinkovackejesenih.hr/o-nama/> (26. travnja 2023.)
40. *Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*, Zagreb, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (29. ožujka 2023.)
41. *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (29. ožujka 2023.)
42. We love Vinkovci, *5 zanimljivosti o Vinkovačkim jesenima*, dostupno na: <https://www.welovevinkovci.com/5-zanimljivosti-o-vinkovackim-jesenima/> (26. travnja 2023.)

POPIS SLIKA

1. Položaj Slavonije
2. Nastup Ljelja iz Gorjana
3. Narodna nošnja Ljelja
4. Slavonski kulen
5. Sušenje i skladištene kulena
6. Običaj koturanja
7. Lipicanac
8. Zaprega i jahači
9. Priprema i izrada zlatoveza
10. Tehnike zlatoveza (naskroz, zlatom preko papira i ubjerano)
11. Pjevači bećarca
12. Muzej bećarca
13. Dijelovi muške narodne nošnje
14. Opanci kaišari, bijele vunene čarape i opanci s remenima
15. Bećar u narodnoj nošnji novogradiškog kraja
16. Dijelovi ženske narodne nošnje
17. Snaša u narodnoj nošnji novogradiškog kraja
18. Opanci i drvenjaci
19. Tradicijski nakit
20. Coklovana frizura ukrašena živim i umjetnim cvijećem
21. Garčinski perčin, paurski perčin i kintoš
22. Perčin na snaši
23. Slavonsko kolo (drmeš)
24. Šokačko kolo
25. Nacrt tambure samice s kotama i ispisanim tonovima
26. Bećar s tamburom samicom
27. Ljelje iz Gorjana na 2. Đakovačkim vezovima
28. Svečana povorka Đakovačkih vezova
29. Revije Đakovačkih vezova
30. Grb Vinkovačkih jeseni
31. Dvorište ideja

SAŽETAK

Ovaj rad pokazuje vrijednost nematerijalne kulturne baštine u suvremenoj kulturi. Mora se prenositi s generacije na generaciju i rehabilitirati u različitim društvenim skupinama, kako bi se povijest kao takva očuvala i zadržala. Običaji, vjerovanja, znanja i vještine podrazumijevaju se izrazom "nematerijalna kulturna baština", koju zajednice ili ljudi identificiraju kao dio svoje ostavštine.

Slavonija je regija na istoku Republike Hrvatske koja obiluje nematerijalnim kulturnim dobrima. Slavonci svoju tradiciju nastoje sačuvati od zaborava i sve svoje znanje prenijeti svojoj djeci. Nematerijalna kulturna dobra predstavljena u ovom radu ono su po čemu je Slavonija poznata i po čemu se ističe od ostalih regija. Nekoliko kulturnih dobara je uvršteno na Listu zaštićenih kulturnih dobara u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske te na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, čime je Slavonija dobila priznanje o vrijednosti njezinih kulturnih dobara.

Ključne riječi: nematerijalna kulturna baština, UNESCO, Slavonija

SUMMARY

This paper shows the value of intangible cultural heritage in contemporary culture. It must be passed down from generation to generation and rehabilitated in different social groups in order to conserve and preserve history as such. Customs, beliefs, knowledge and skills all fall under the term "intangible cultural heritage," which communities or people identify as part of their heritage.

Slavonia is a region in the east of the Republic of Croatia that is rich in intangible cultural goods. Slavonians strive to preserve their tradition from oblivion and pass on all their knowledge to their children. The intangible cultural goods presented in this paper are what Slavonia is known for and what makes it stand out from other regions. Several cultural goods have been included in the List of Protected Cultural Goods in the Register of Cultural Property of the Republic of Croatia, and in the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. Thus, Slavonia has been recognized for the value of its cultural goods.

Keywords: intangible cultural heritage, UNESCO, Slavonia

Pregledala: Ana Odžak, magistra engleskog jezika i književnosti

/mag. philol. angl./